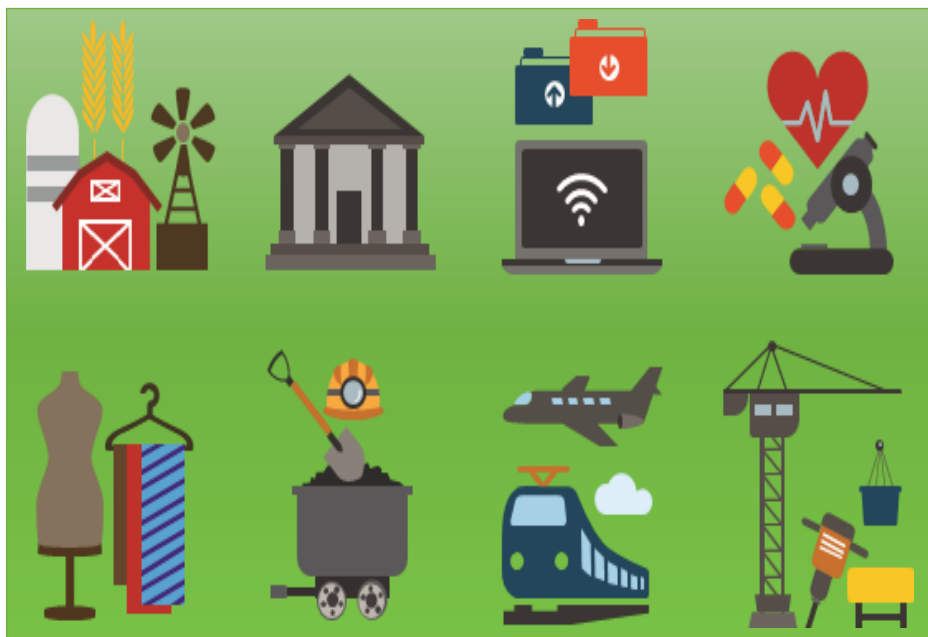

حلقه‌های مفقوده در ساختار تولید کشور

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
گروه پژوهشی توسعه، تأمین مالی و اقتصاد بین‌الملل
مجموعه گزارش شماره ۲۴۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	حلقه‌های مفقوده در ساختار تولید کشور
کد شناسه	۱۴۰۰-۸-۱۰۲۸۹
گروه پژوهشی	توسعه، تأمین مالی و اقتصاد بین‌الملل
پدیدآورنده	یدالله ابراهیمی فر
همکار	محمد رضا جوادی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	زمستان ۱۳۹۹
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللہی - خیابان سپند - پلاک ۱۶ شماره های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ - شماره پیام رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی.....	أ
مقدمه.....	۱
۱- امکان‌سنجی و گردآوری طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی مرتبط با واردات گمرکی و تولید.....	۲
۱-۱- توصیف هماهنگ کالا و نظام کدگذاری یا نظام هماهنگ (HS).....	۲
۲-۱- طبقه‌بندی بین‌المللی استاندارد صنعتی کلیه فعالیت‌های اقتصادی (ISIC).....	۳
۱-۲-۱- ویژگی‌های اصلی طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC).....	۴
۲-۲-۱- ارتباط با دیگر طبقه‌بندی‌های محصول.....	۶
۳-۲-۱- طبقه‌بندی رده‌های عمده اقتصادی (BEC).....	۷
۱-۳-۱- ویژگی‌های ویرایش پنجم طبقه‌بندی BEC.....	۸
۲- طبقه‌بندی و هماهنگ‌سازی جداول آماری واردات برحسب کدهای آیسیک.....	۱۰
۱-۲- ارتباط کدهای تعرفه (HS) با کدهای طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC).....	۱۰
۲-۲- رتبه‌بندی بخش‌های اقتصادی بر اساس واردات و به تفکیک کدهای آیسیک.....	۱۳
۱-۲-۲- واردات برحسب منشأ ساخت رشته فعالیت‌های بخش پ - تولید صنعتی.....	۱۳
۲-۲-۲- واردات برحسب منشأ ساخت رشته فعالیت‌های بخش الف: کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری.....	۱۷
۳-۲-۲- واردات برحسب منشأ ساخت سایر رشته فعالیت‌ها.....	۱۹
۳-۲- اهمیت یافته‌های این بخش از پژوهش.....	۲۱
۳- واردات ۱۳۹۸ با منشأ ساخت به تفکیک: بخش‌های نه‌گانه آیسیک طبقه‌بندی هشتگانه گروه‌های عمده BEC و چارچوب حساب‌های ملی.....	۲۲
۱-۳- ترکیب واردات برحسب منشأ بخش‌های اصلی اقتصاد.....	۲۲
۲-۳- ترکیب واردات برحسب تقسیمات سه‌گانه در حساب‌های ملی.....	۲۷
۳-۳- اهمیت یافته‌های پژوهش.....	۳۰
۴-۳- جمع‌بندی نهایی.....	۳۱
۵-۳- توصیه‌های سیاستی برای ساماندهی ساختار تولید صنعتی در راستای اهداف رونق تولید.....	۳۳
۶-۳- پیشنهاد طرح‌های مطالعاتی آتی مرتبط.....	۳۳

۳۴.....منابع

۳۵.....پیوست

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۱	جدول ۱: بخش‌های ۲۱ گانه عمده طبقه‌بندی آیسیک
۱۴	جدول ۲: تولید مواد شیمیایی اساسی
۱۵	جدول ۳: تولید روغن‌ها و چربی‌های گیاهی و حیوانی
۱۵	جدول ۴: تولید تجهیزات مخابراتی
۱۶	جدول ۵: تولید داروها و فرآورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی
۱۶	جدول ۶: تولید فرآورده‌های دانه‌ای آسیاب شده
۱۷	جدول ۷: کاشت غلات (به جز برنج)، محصولات حبوبات و دانه‌های روغنی
۱۸	جدول ۸: تراز تجاری به تفکیک طبقه‌بندی بین‌المللی کالا
۱۹	جدول ۹: تولید چمدان، کیف دستی و مشابه آن، زین و یراق
۲۰	جدول ۱۰: واردات برحسب گروه‌های عمده طبقه‌بندی BEC5
۲۲	جدول ۱۱: واردات بر حسب بخش‌های اصلی اقتصاد
۲۴	جدول ۱۲: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش پ-تولید صنعتی (ساخت)
۲۴	جدول ۱۳: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش الف-کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری
۲۵	جدول ۱۴: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ت-آبرسانی؛ مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۲۵	جدول ۱۵: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش د-اطلاعات و ارتباطات
۲۶	جدول ۱۶: واردات از منشأ صنعت ساخت: سایر اطلاعات
۲۶	جدول ۱۷: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ب-استخراج معدن
۲۶	جدول ۱۸: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ض-هنر، سرگرمی و تفریح
۲۷	جدول ۱۹: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ز-فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۲۷	جدول ۲۰: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ط-سایر فعالیت‌های خدماتی
۲۸	جدول ۲۱: ارزش واردات برحسب نوع مصرف

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳	شکل ۱ : ساختار کد HS
۵	شکل ۲ : ساختار کد آیسیک
۸	شکل ۳ : ساختار کد BEC 5
۱۲	شکل ۴ : دسته‌بندی‌ها در طبقه‌بندی آیسیک
۲۰	شکل ۵ : میزان واردات گروه‌های عمده BEC
۲۳	شکل ۶ : میزان واردات بخش‌های اصلی آیسیک
۲۸	شکل ۷ : واردات ۱۳۹۸ برحسب گروه‌های سه‌گانه حساب‌های ملی
۲۹	شکل ۸ : ترکیب واردات مصرفی (برحسب دوام)
۳۰	شکل ۹ : ترکیب واردات واسطه‌ای

خلاصه مدیریتی

بررسی حلقه‌های مفقوده در ساختار تولیدی کشور از موضوعات مهمی است که پس از تحریم‌های شدید اقتصادی در چند سال اخیر در برنامه اقتصاد مقاومتی و تاب‌آوری اقتصادی دولت، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است.

هدف از انجام این مطالعه پژوهشی، شناسایی حلقه‌های مفقوده در ساختار تولیدی کشور است. این شناسایی با بررسی و تعیین منشأ ساخت اقلام واردات کشور به تفکیک کدهای چهاررقمی آیسیک صورت گرفته است. اقلام واردات گمرکی کشور در سال ۱۳۹۸ برحسب کدهای تعرفه (HS) بالغ بر ۳۴۱۶ قلم می‌گردد. تنظیم کدهای متناظر بین کدهای HS و کدهای آیسیک و کدهای BEC یکی از نوآوری‌های این پژوهش بوده که با استفاده از دستورالعمل‌ها و راهنمایی دریافتی از دفتر آماری سازمان ملل امکان‌پذیر شده است. یکی از ویژگی‌های جدول تناظر تدوین شده در این پژوهش، شناسایی اقلام واردات از نظر مراحل طی شده در زنجیره تولید آنها است که بخش اعظم آن به دو صورت خام و فراوری شده وارد چرخه تولید داخلی کشور می‌شود.

فرض ما در این تحقیق، این است که هر کالای وارداتی که عمده زنجیره ارزش تولید آن در کشور مبدأ طی شده و به‌صورت فراوری شده وارد کشور شود، مبین وجود حلقه‌های مفقوده تولید در ارتباط با آن کالا است. کل اقلام وارداتی کشور در سال ۱۳۹۸ برحسب منشأ ساخت در قالب ۱۷۰ رشته فعالیت تولیدی به تفکیک کدهای چهاررقمی آیسیک شناسایی شده‌اند.

در هر رشته فعالیت تولیدی (در سطح کدهای چهاررقمی آیسیک) اقلام وارداتی به تفکیک درجه فراوری (خام یا فراوری‌شده) مورد شناسایی قرار گرفته است و می‌توان از آن برای ارزیابی حلقه‌های مفقوده تولید کشور مرتبط با آن کالا استفاده کرد.

مهم‌ترین یافته‌ها

از ۱۷۰ رشته فعالیت تولیدی در سطح کد چهاررقمی آیسیک، مطابق طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی، ۱۲۵ رشته در ذیل یکی از گروه‌های ۲۱ گانه بخش‌های اقتصادی به اسم بخش پ-تولید صنعتی (ساخت) قرار می‌گیرد. شناسایی اقلام واردات نشان داده است که بیشترین اقلام وارداتی در شمول صنعت ساخت این رشته فعالیت‌های تولیدی قرار گرفته‌اند.

بیش از ۸۲ درصد واردات کشور در این سال از منشأ رشته فعالیت‌های بخش تولید صنعتی است که بیش از ۶۴ درصد آن را واردات واسطه‌ای فراوری شده تشکیل می‌دهد؛ معنایش این است که قسمت اعظم ارزش افزوده در زنجیره ارزش تولید این اقلام در کشورهای صادرکننده ایجاد شده است و تنها عملیات مونتاژ یا ترکیب این اقلام برای تولید محصول نهایی در کشور انجام می‌گیرد که ارزش افزوده اندکی را ایجاد می‌کند.

حدود ۱۴,۴ درصد از واردات کشور در این سال از منشأ ساخت بخش الف یعنی «کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری» است که بیش از ۷۰ درصد آن از منشأ ساخت یک رشته از ۲۵ رشته فعالیت‌های تولیدی این بخش به اسم کاشت غلات (به جز برنج)، محصولات حبوبات و دانه‌های روغنی (ISIC= 0111) است. این اقلام با ماهیت واسطه‌ای وارد چرخه نهایی تولید کشور شده است.

در مجموع بالغ بر ۹۶ درصد واردات کشور از منشأ رشته فعالیت‌های بخش تولید صنعتی (بخش پ) و بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری (بخش الف) است.

از نظر مفاهیم حساب‌های ملی، از کل واردات کشور در این سال، مبلغ ۶,۴ میلیارد دلار (۱۵,۲ درصد کل واردات) دارای ماهیت مصرف نهایی بودند.

ارزش واردات سرمایه‌ای در این سال بالغ بر ۷,۳ میلیارد دلار (۱۶,۷ درصد کل واردات) بوده است.

ارزش واردات واسطه‌ای در این سال بالغ بر ۲۹,۱ میلیارد دلار (۶۶,۳ درصد کل واردات) بوده است که ۸۰ درصد آن به صورت فرآوری شده است.

۱,۷ درصد ارزش واردات مربوط به سایر اقلام است که ویژگی‌های آن از نظر طبقه‌بندی‌های یادشده نامشخص است.

بیشترین واردات کشور (بالغ بر ۷۸ درصد) از منشأ ۲۰ رشته فعالیت برحسب کدهای آیسیک است که بخش اعظم آن به صورت واردات واسطه‌ای فرآوری شده است.

مطالعه پژوهشی حاضر یک گام اولیه در جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت ساختار تولید کشور برداشته است و ۱۷۰ رشته فعالیت تولیدی را در سطح کدهای چهاررقمی از نظر منشأ بودن برای جایگزینی بسیاری از اقلام واردات مورد بررسی قرار داده است؛ به عبارت دیگر، رشته فعالیت‌های تولیدی مهم از نظر تکمیل نبودن زنجیره ارزش تولید شناسایی شده‌اند.

توصیه‌های سیاستی برای ساماندهی ساختار تولید صنعتی در راستا اهداف رونق تولید به شرح زیر است:

– سه گزینه برای تحول ساختار تولید صنعتی را می‌توان متصور بود: (۱) حفظ ساختار تولید موجود (نامطلوب)؛ (۲) تقویت و تحکیم زنجیره ارزش تولید (مطلوب)؛ (۳) حفظ ساختار تولید موجود اما با تعیین

تکلیف صادراتی در رشته فعالیت‌هایی که بیشترین واردات از منشأ ساخت آن‌ها است (مطلوب).

– تهیه یک فهرست فرهنگی برای هر یک از رشته فعالیت‌های تولیدی به تفکیک کدهای آیسیک توسط دستگاه‌های ذی‌ربط در امر تولید.

– امکان‌سنجی تکمیل حلقه‌های مفقوده (رونق و جهش تولید) در رشته فعالیت‌ها و تعمیق سیاست جایگزینی واردات بر اساس یافته‌ها و نتایج این گزارش.

– تعیین اهداف خوداتکایی ارزی برای رشته فعالیت‌های تولیدی وابسته به واردات در قالب برنامه‌های پنج ساله توسعه.

- با استفاده از یافته این تحقیق می‌توان نقاط ضعف و آسیب‌پذیری اقتصادی کشور را در مواجهه با فشارها و تحریم‌های بیرونی به نمایش گذاشت.
- شایسته است یافته‌های این گزارش در اختیار سازمان برنامه و بودجه، وزارت صمت و وزارت کشاورزی و سایر دستگاه‌ها یا وزارتخانه‌های در امر تولید مأموریت دارند، قرار گیرد و اولویت‌های تولیدی خود را بر اساس یافته‌های این گزارش مورد بررسی قرار دهند. جدول ضمیمه، خلاصه جدول استخراجی از جدول اصلی این پژوهش بوده که جمع ارزش اقلام واردات گمرکی کشور را از نظر منشأ ساخت به تفکیک کدهای چهاررقمی آیسیک نشان می‌دهد.

مقدمه

تحلیل آماری از ساختار تولید و تجارت در راستای سیاست جهش و رونق تولید در کشور از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. تحلیل‌های اقتصادی بر پایه داده‌های آماری مبنای تصمیم‌گیری‌ها مهم و کلیدی در هر سازمان است. تحریم‌های چندساله اقتصادی علیه ایران ضرورت و فوریت اتخاذ رویکردهای تحول‌ساز در ساختار تولید و تجارت کشور را اجتناب‌پذیر کرده است. در این مقطع حساس، لازم است با تحکیم پایه‌های اقتصاد مقاومتی، تاب‌آوری اقتصاد داخلی در مقابل تحریم‌های اقتصادی و انواع تهدیدهای بیرونی و سایر تکانه‌های بین‌المللی بیش از پیش تقویت شوند. لازمه تحقق این هدف آرمانی انجام بررسی‌ها و تحلیل‌های آماری از ساختار تولید و تجارت است تا بتوانیم به نقاط قوت و ضعف ساختار تولید و تجارت کشور آشنا شویم و بر آن اساس، برنامه‌ریزی هدفمند و پایدار را برای جهش و رونق تولید کشور پی‌ریزی کنیم. یکی از گام‌های اساسی در این راستا، شناخت لازم از ترکیب واردات کشور و بررسی منشأ ساخت اقلام وارداتی برحسب رشته فعالیت‌های تولیدی تعریف‌شده در طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی است. این پژوهش با توجه به مراحل متفاوت کار آماری به سه بخش مجزا و مرتبط تقسیم شده است.

۱- امکان‌سنجی و گردآوری طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی مرتبط با واردات گمرکی و تولید

هدف این بخش از پژوهش، امکان‌سنجی و ایجاد تناظر بین طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی است. طبقه‌بندی‌های استاندارد که توسط بخش اقتصادی و اجتماعی دبیرخانه سازمان ملل متحد ارائه شده است بسته به موضوع و هدف به چند دسته تقسیم‌بندی می‌شوند. در این مرحله از پژوهش به منظور شفاف‌سازی و درک بهتر نحوه بررسی اطلاعات آماری واردات گمرکی کشور، ابتدا به بررسی تناظر بین طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی رایج، متداول و مرتبط با تجارت کالایی پرداخته شده و در ادامه با پردازش ارتباط بین طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی مورد نیاز این پژوهش، یک جدول تفصیلی جامع استخراج گردیده که پیوست این گزارش شده است.

۱-۱- توصیف هماهنگ کالا و نظام کدگذاری یا نظام هماهنگ (HS)^۱

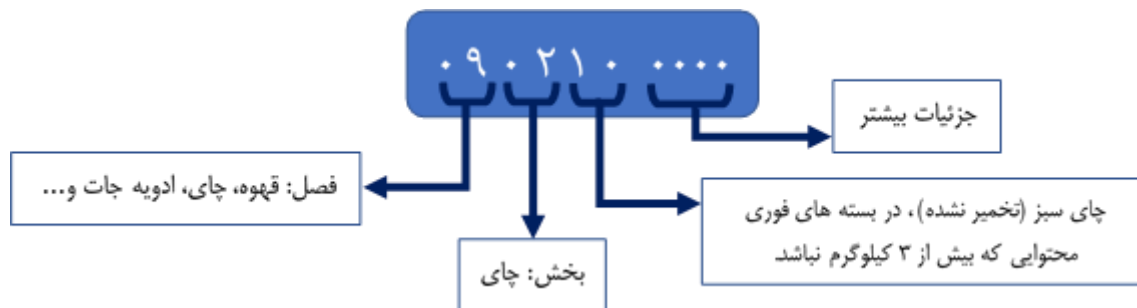
تهیه و اجرای برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی و ارزیابی دقیق آنها مستلزم استفاده از آمارهای دقیق، جامع و بهنگام است. برای آن‌که آمارهای مورد نظر بتواند تصویری روشن و گویا از ساختارهای اقتصادی ارائه کند و قابلیت مقایسه در سطوح ملی و بین‌المللی داشته باشد، ضرورت دارد از تعاریف و مفاهیم و طبقه‌بندی‌های استاندارد پیروی شود. سازمان جهانی گمرک و بخش آمار سازمان ملل برای ایجاد قابلیت مقایسه اطلاعات آماری در سطح بین‌المللی، طبقه‌بندی‌های مشخصی را تهیه و استفاده از آنها را به کشورهای عضو توصیه کرده‌اند.

در عرصه تجارت بین‌الملل، سازمان جهانی گمرک متولی معرفی طبقه‌بندی کالاهای گمرکی است. آخرین طبقه‌بندی که در این رابطه به جهان معرفی شده است توصیف هماهنگ کالا و نظام کدگذاری است که به اسم نظام هماهنگ (HS) معروف است. آخرین نسخه تجدیدنظر شده این طبقه‌بندی مربوط به سال ۲۰۱۷ است و هر پنج سال مورد تجدیدنظر قرار می‌گیرد.

در این نظام که مبتنی بر مشخصات کامل کالا در مبدأ است بالغ بر ۵۳۰۰ محصول کالاهای گمرکی را شامل می‌شود که در ۹۹ فصل و ۲۱ بخش طبقه‌بندی می‌گردند. کدهای شش‌رقمی در این طبقه‌بندی دارای سه جز متمایز است. دو رقم اول (HS-2) معرف فصل است که کالا در آن فصل قرار می‌گیرد، مثل ۰۹ که معرف فصل با عنوان قهوه، چای، ادویه‌جات و ... است. دو رقم دوم (HS-4) معرف بخش (گروه) در آن فصل است. مثل ۰۹۰۲ که معرف گروه با عنوان چای است. دو رقم بعدی (HS-6) معرف محصول مشخص‌تر است، مثل ۰۹۰۲۱۰ که معرف محصول چای سبز (تخمیر نشده) [در بسته‌های فوری محتوایی که بیش از ۳ کیلوگرم نباشد] است.

1. The Harmonized Commodity Description and Coding System (HS)

توصیه سازمان جهانی گمرک^۱ برای کشورها این است که کدهای شش‌رقمی را برای مقایسه بین‌المللی حتماً رعایت کنند و آمار مبادلات گمرکی خود را در سطح کد شش‌رقمی ثبت نمایند. طبیعی است سازمان‌های گمرکی هر کشور برای انجام بررسی مورد نیاز خود می‌توانند کدهای گمرکی را تا ۱۰ رقم بسط دهند.

شکل ۱: ساختار کد HS

۲-۱- طبقه‌بندی بین‌المللی استاندارد صنعتی کلیه فعالیت‌های اقتصادی (ISIC)^۲

یکی دیگر از این طبقه‌بندی‌های مرجع که مبتنی بر نوع فعالیت‌های اقتصادی و کاربرد گسترده‌ای در طرح‌ها و گزارش‌های آماری در سطح ملی و بین‌المللی دارد، طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC) است. طبقه‌بندی مذکور توسط کمیسیون آمار سازمان ملل در سال ۲۰۰۸ مورد بازنگری قرار گرفته و تغییرات عمده‌ای در آن با توجه به تحولات تکنولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی ایجاد شده است. آخرین نسخه این طبقه‌بندی به اسم نسخه ISIC 4-4 بوده که مرکز آمار ایران نیز اطلاعات آماری خود را در قالب این طبقه‌بندی، تولید و ارائه می‌کند.

ISIC چه در سطح کشوری و چه در سطح بین‌المللی برای طبقه‌بندی داده‌ها برحسب نوع فعالیت اقتصادی در زمینه‌های آمارهای اقتصادی همچون تولید یا درآمد ملی، اشتغال، جمعیت و غیره مورد استفاده گسترده‌ای واقع شده است. شماری از کشورها، ISIC را به‌عنوان پایه‌ای برای ایجاد طبقه‌بندی‌های فعالیتی ملی خود به کار گرفته‌اند. با اطمینان از این‌که رسته‌ها در سطح‌های تفصیلی طبقه‌بندی‌های ملی تا جای ممکن، تنها در یک رسته جای می‌گیرند، مقیاس‌پذیری اساسی میان طبقه‌بندی‌های فعالیتی بسیاری از کشورها و ISIC به دست آمده است. شمار روزافزونی از کشورها طبقه‌بندی‌های فعالیتی ملی خود را بر اساس ISIC تنظیم کرده‌اند یا می‌توانند سری‌های آماری خود را بر طبق ISIC ارائه دهند. سازمان ملل متحد، سازمان توسعه صنعتی سازمان ملل متحد (UNIDO)، سازمان خواروبار و کشاورزی سازمان ملل متحد (FAO)، سازمان بین‌المللی

www.unstats.un.org/unsd/classifications/Econ

۱. برگرفته از طبقه‌بندی‌های ارائه شده در سایت سازمان ملل به آدرس:

2. International Standard Industrial Classification Of All Economic Activities (ISIC)

کار (ILO)، سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (UNESCO) و هیئت‌های بین‌المللی دیگر از ISIC برای انتشار و تحلیل داده‌های آماری استفاده می‌کنند.

۱-۲-۱- ویژگی‌های اصلی طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC)

طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی تمامی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC) از ساختاری منسجم و یکدست برای طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی تشکیل شده است که بر پایه مجموعه‌ای از مفهومی‌ها، تعریف‌ها، اصول و قواعد طبقه‌بندی مورد توافق بین‌المللی متکی است. این طبقه‌بندی چارچوبی فراگیر فراهم می‌سازد که داده‌های اقتصادی را می‌توان درون آن به قالبی گردآوری و گزارش کرد که برای هدف‌های تحلیل، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری اقتصادی طراحی شده است. ساختار طبقه‌بندی قالب استاندارد را ارائه می‌کند تا اطلاعات مفصل درباره وضعیت یک اقتصاد با توجه به اصول و آگاهی‌های اقتصادی، سازمان داده شوند.

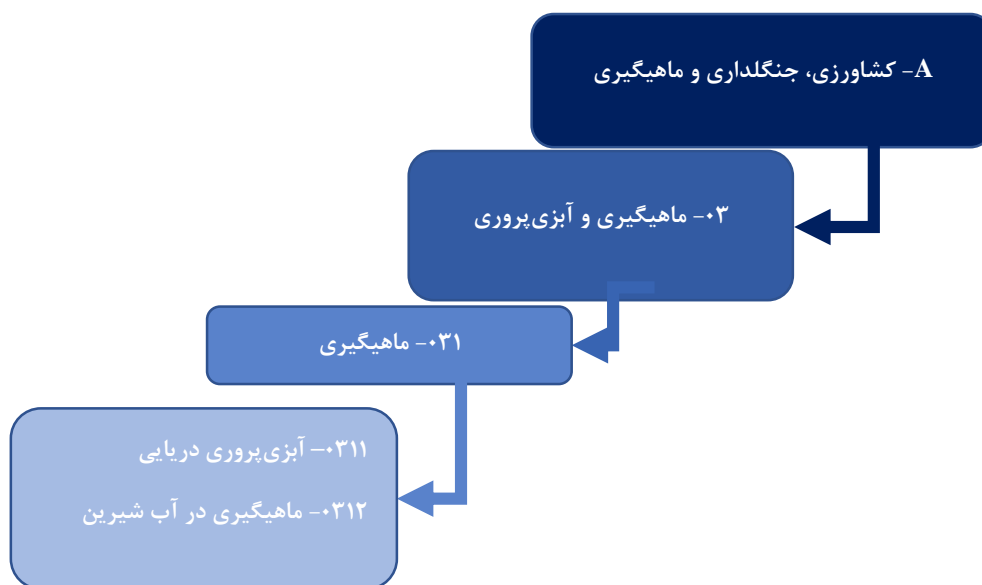
طبقه‌بندی در عمل برای فراهم کردن جریان مداوم اطلاعاتی استفاده می‌شود که برای پیش، تحلیل و ارزشیابی کارکرد یک اقتصاد در گذر زمان ضروری است. افزون بر کارایی اصلی ISIC در آمارهای اقتصادی پیرو آن، در جایی که اطلاعات باید برای فعالیت‌های اقتصادی که به‌دقت تعریف شده‌اند، فراهم شود. ISIC به‌طور روزافزون برای هدف‌های اداری همچون گردآوری مالیات، صدور پروانه کسب‌وکار و غیره، مورد استفاده قرار می‌گیرد. بازنگری چهارم ISIC مربوط بودن طبقه‌بندی را با بازتاب بهتر ساختار کنونی اقتصاد جهان، شناسایی فعالیت‌های جدید که در بیست سال گذشته پدید آمده‌اند و آسان کردن مقایسه‌های بین‌المللی با افزایش مقایسه‌پذیری با طبقه‌بندی‌های محلی موجود، افزایش می‌دهد.

دامنه ISIC به‌طور کلی دربرگیرنده فعالیت‌های تولیدی، یعنی فعالیت‌های اقتصادی در محدوده تولید سیستم حساب‌های ملی (SNA) است. چند مورد استثنا افزوده شده است تا امکان طبقه‌بندی فعالیت‌هایی فراهم شود که فراتر از محدوده تولید هستند، ولی برای سایر انواع گوناگون آمار اهمیت دارند.

این فعالیت‌های اقتصادی به ساختاری سلسله‌مراتبی دارای چهار سطح از رسته‌های متقابلاً ناسازگار تقسیم شده‌اند که گردآوری، ارائه و تحلیل داده‌ها را در سطح تفصیلی اقتصاد به شکل استاندارد و قابل مقایسه بین‌المللی، آسان می‌سازد. رسته‌های بالاترین سطح، بخش نامیده می‌شوند و رسته‌هایی هستند که با حروف الفبا کدگذاری شده‌اند تا تحلیل اقتصادی را ساده کنند.

بخش‌ها تمام طیف فعالیت‌های تولیدی را به گروه‌بندی‌های گسترده‌ای همچون «کشاورزی جنگلداری و ماهیگیری- بخش A»، «تولیدات صنعتی- بخش C» و «اطلاعات و ارتباطات- بخش J» تقسیم می‌کنند. طبقه‌بندی سپس به رسته‌هایی به ترتیب جزئی‌تر سازمان‌یافته است که با عددها کدگذاری شده‌اند: قسمت‌ها دورقمی، گروه‌ها سه‌رقمی و در جزئی‌ترین سطح، طبقه‌ها چهاررقمی.

شکل ۲: ساختار کد آیسیک

این طبقه‌بندی برای طبقه‌بندی واحدهای آماری همچون کارگاه‌ها یا بنگاه‌های اقتصادی، برحسب فعالیت اقتصادی که به‌طور عمده به آن می‌پردازند، استفاده می‌شود. در هر سطح از ISIC، هر واحد آماری تنها به یک کد ISIC نسبت داده می‌شود. مجموعه‌ای از واحدهای آماری که در یک رسته ISIC طبقه‌بندی می‌شوند پس از آن اغلب به نام یک فعالیت خوانده می‌شوند، مانند «فعالیت مبلمان» به همه واحدهایی گفته می‌شود که در قسمت ۳۱ از ISIC (تولید مبلمان) طبقه‌بندی شده‌اند. این رسته‌بندی یا تقسیم‌بندی استاندارد شده مجموعه‌ای کامل از واحدهای تولیدی یک اقتصاد، ISIC را به ابزاری مهم برای آمارهای اقتصادی- اجتماعی تبدیل می‌کند که باید در مطابقت با سیستم تولیدی اقتصاد تنظیم شوند.

با این که ISIC با توجه به رسته‌بندی فعالیت‌های اقتصادی برای حساب‌های ملی و هدف‌های تحلیل اقتصادی دیگر ایجاد شده است، استفاده از آن به گردآوری، جدول‌بندی، تحلیل و ارائه داده‌ها برای کاربردهای گوناگون اجتماعی و زیست‌محیطی همچون پیوند میان بخش‌های اقتصاد، آموزش و بهداشت و نیز محیط‌زیست، در سطح ملی و بین‌المللی نیز گسترش می‌یابد. افزون بر این در سطح ملی، ISIC و نسخه‌های ملی آن بیش‌ازپیش برای هدف‌های اداری و بازرگانی همچون رسته‌بندی، درآمد و هزینه، مورد استفاده واقع می‌شوند.

ISIC با عملکرد خود به‌عنوان طبقه‌بندی مرجع مورد پذیرش بین‌المللی برای فعالیت‌های اقتصادی و با پیوند استواری که با دیگر طبقه‌بندی‌های فعالیتی موجود دارد، می‌تواند ابزاری مؤثر برای هماهنگ‌سازی آمارهای اقتصادی باشد.

۱-۲-۲- ارتباط با دیگر طبقه‌بندی‌های محصول

ارتباط میان ISIC از یک سو و طبقه‌بندی‌های محصول SITC^۱ و CPC^۲، HS از سوی دیگر، بیانگر این حقیقت است که طبقه‌بندی‌های محصول به‌طور اصولی کالاها یا خدماتی را که معمولاً تنها در یک رشته فعالیت، طبق تعریف ISIC تولید می‌شوند، در یک رشته ادغام می‌کنند. این معیار منشأ فعالیت در HS تا جایی که در زمان تهیه آن امکان دارد، رعایت شده است.

در برخی موارد برای مثال، هنگامی که به نظر می‌رسد یک مأمور گمرک نتواند تمایزی بین کالاها قائل شود، از این اصل پیروی نشده است. با این حال، هنوز هم سرعنوان‌ها و عنوان‌های فرعی HS کالاها را دربر دارند که تنها در یک رشته ISIC تولید می‌شوند. به هر حال، در برخی زمینه‌ها که ستانده‌ها در مقیاس بزرگ وارد بازرگانی بین‌المللی نمی‌شوند، استثناهای زیادی وجود دارد. برای مثال، محصولات کشاورزی خام و فراوری شده ناچیز است. با این حال، محصولات خام و فراوری شده برون‌دادهای رشته فعالیت‌های مشخصی از ISIC هستند که پیوند محکم میان این طبقه‌بندی‌ها را ناممکن می‌سازد. علاوه بر این، ترتیب سرعنوان‌ها و عنوان‌های فرعی HS از معیارهایی پیروی می‌کند که با منشأ فعالیت و ساختار CPC و SITC کاملاً متفاوت است.

تفاوت‌های میان SITC و HS، CPC از این واقعیت ناشی می‌شوند که برای هدف‌های متفاوتی ایجاد شده‌اند. HS طبقه‌بندی تفصیلی برای بازرگانی بین‌المللی کالاها قابل حمل است، در حالی که SITC طبقه‌بندی فشرده‌تر برای هدف‌های تحلیلی با دامنه‌ای همانند HS است. دامنه CPC از دامنه HS و SITC فراتر می‌رود، از این جهت که برای پوشش دادن تولید، بازرگانی و مصرف همه کالاها و خدمات در نظر گرفته شده است. CPC و بازرگانی سوم SITC هر دو رشته‌های HS را هرچند با روش‌های متفاوت، مجدداً گروه‌بندی می‌کنند. SITC از نظمی سنتی پیروی می‌کند که در آن مواد مورد مصرف، مرحله فراوری و کاربرد نهایی از ملاحظه‌های اصلی هستند. CPC رشته‌های خود را به‌صورت گروه‌های مشابه رشته‌های ISIC تنظیم می‌کند، ولی این بدین معنا نیست که تمام کالاها بر اساس منشأ فعالیت خود گروه‌بندی می‌شوند.

CPC رشته‌های خود را به‌صورت گروه‌های مشابه رشته‌های ISIC تنظیم می‌کند. ولی این بدین معنا نیست که تمام کالاها بر اساس منشأ فعالیت خود گروه‌بندی می‌شوند. اگرچه منشأ فعالیت در بسط CPC معیاری با اهمیت تلقی می‌شد، ولی CPC به سهم خود به‌صورت یک طبقه‌بندی تهیه شد که بر اساس مشخصه‌های فیزیکی و ماهیت ذاتی کالاها یا ماهیت خدمات ارائه شده استوار است. برای مثال، در حالی که گوشت و پوست هر دو از محصولات کشتارگاه‌ها هستند (طبقه ۱۰۱۰ ISIC)، «عمل‌آوری و نگهداری گوشت» در بخش‌های متفاوت CPC ظاهر می‌شوند. ولی هر نوع کالا یا خدمتی که در CPC مشخص است به‌گونه‌ای تعریف شده که معمولاً توسط فقط یک فعالیت بنا به تعریف ISIC تولید می‌شود.

1. Standard International Trade Classification
2. Central Product Classification

بخش آماری سازمان ملل با استفاده از این طبقه‌بندی مبادرت به تولید طبقه‌بندی‌های دیگر می‌کند که کاربردی زیادی در تحلیل آماری و اقتصادی داده‌های گمرکی دارد از جمله طبقه‌بندی گروه‌های عمده اقتصادی (BEC)^۱ است.

۱-۲-۳- طبقه‌بندی رده‌های عمده اقتصادی (BEC)

طبقه‌بندی رده‌های عمده اقتصادی (BEC)، طبقه‌بندی بین‌المللی محصول است که هدف اصلی آن تهیه مجموعه‌ای از رده‌های عمده محصولات برای تجزیه و تحلیل آمارهای تجارت است. این طبقه‌بندی که مبتنی بر بازار مصرف محصول است، به رده‌های اقتصادی مرتبط‌تر، شامل خدمات علاوه بر کالاها و تشخیص واضح‌تر محصولات مصرف نهایی پاسخ می‌دهند. اهمیت BEC برای تجزیه و تحلیل زنجیره ارزش جهانی نیز در این مستندات برجسته شده است. در این رابطه نسخه پنجم BEC، تمایزی بین محصولات واسطه‌ای عام و خاص به‌عنوان یک بعد جدید در رسته کالای واسطه‌ای فرآوری شده نهایی قائل می‌شود.

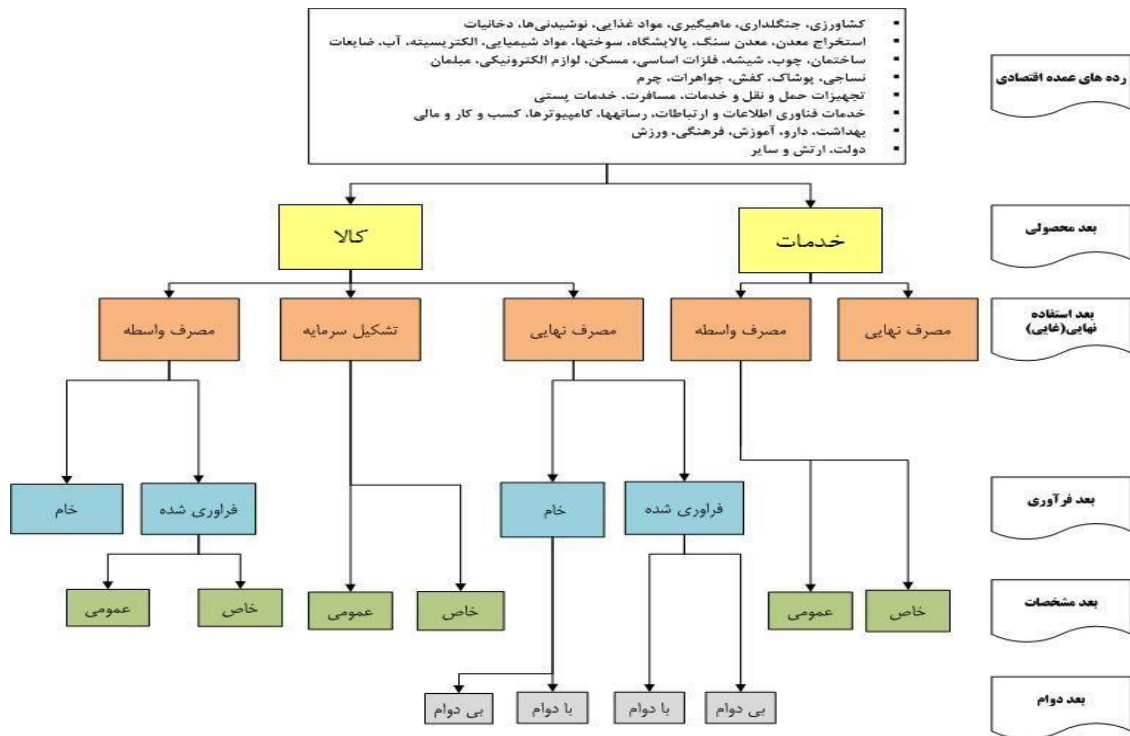
بخش آماری سازمان ملل متحد (UNSD) مسئول توسعه و حمایت از ویرایش پنجم BEC و جداول مربوط است. کاربران BEC به استفاده از این طبقه‌بندی، اشتراک گذاشتن تجربیات و نظرات خود با توجه به کفایت طبقه‌بندی و ارائه ایده‌ها یا طرح‌های پیشنهادی برای افزایش سودمندی آن تشویق می‌شوند. UNSD از وبسایت خود برای ارائه اطلاعات بیشتر در زمینه منطبق و کاربردهای احتمالی BEC و ایجاد جداول تطبیقی BEC با CPC، HS، EBOPS^۲ و ISIC موجود استفاده می‌کند. از آنجایی که طبقه‌بندی BEC بر اساس رویه‌های واقعی تجاری تدوین شده و این رویه‌ها ممکن است در طول زمان تغییر کند، احتمال تغییر این جداول نیز وجود دارد.

علاوه بر افزایش شدید در مقیاس تجارت بین‌المللی در دهه‌های اخیر، دو تغییر مهم در مشخصات BEC صورت گرفته است. نخست، تجارت خدمات مستمر شده است مانند خدمات تعبیه شده در کالاهایی که با محتوای مالکیت معنوی باشد. دوم کسب و کار، مخصوصاً شرکت‌های بزرگ، عملیات خود را از طریق تعدادی از کشورها در زنجیره‌های ارزش جهانی پیچیده سازماندهی کرده‌اند.

به‌جای اینکه تولید کالاهای واسطه‌ای و نهایی در یک کشور صادرکننده اتفاق بیفتد، صادرات می‌تواند در بردارنده منابع کالاها و خدمات از هر تعداد از کشورها باشد؛ بنابراین ارزش‌ها و ویژگی‌های صادرات به‌طور کامل منعکس‌کننده قابلیت‌های تولیدی و فنی صادرکننده نخواهد بود، به دلیل زنجیره‌های ارزش جهانی و افزایش جریان کالاهای خام، تجارب کلی در محصولات واسطه‌ای سریع‌تر از GDP^۳ جهانی در دو دهه اخیر

1. Broad Economic Categories
2. Extended Balance of Payments Services Classification
3. Gross domestic product

اتفاق افتاده است. زمانی که ارزش در کشورهای متعدد که پیش‌گام مصرف نهایی هستند اضافه می‌شود، ارزش موجود در کالاها و خدمات واسطه‌ای می‌تواند بیشتر از یک‌بار در آمارهای صادرات محاسبه شود. در پاسخ به این تغییرات، پنجمین نسخه از BEC جامع‌تر از نسخه‌های قبلی آن است.

شکل ۳: ساختار کد BEC 5^۱

۱-۳-۱- ویژگی‌های ویرایش پنجم طبقه‌بندی BEC

- در این نسخه خدمات و به‌تبع آن محصولات، به‌جای کالا مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- این نسخه یک سطح جدید از رده‌های عمده اقتصادی بر اساس خروجی اصلی صنایع مربوطه به‌منظور تسهیل تجزیه و تحلیل گسترده‌ای از تجارب و تولید ارائه می‌کند.
- این نسخه مصرف نهایی SNA^۲ را به‌عنوان یک بعد مجزا در نظر می‌گیرد.
- این نسخه یک متغیر جدید (یک بعد مشخصات) به‌منظور تمایز قائل شدن بین واسطه‌هایی که عام (عمومی) هستند (به‌عنوان مثال، مصرف در سراسر طیف گسترده‌ای از صنایع (از آنهایی که خاص هستند) که به‌طور معمول در یک صنعت خاص استفاده می‌شوند)، اضافه کرده است. تجدیدنظر مؤثر از BEC مستلزم درک درستی از کاربردها و محدودیت‌های آن است.

www.unstats.un.org/unsd/classifications/Econ
2. The System of National Accounts

۱. برگرفته از طبقه‌بندی‌های ارائه شده در سایت سازمان ملل به آدرس:

در بازه سال‌های ۱۹۷۱ تا ۲۰۱۵ که ویرایش‌های قبلی به‌مرور زمان ایجاد، اصلاح و به‌روزرسانی شدند، بیشتر از پانصد مقاله و گزارش به BEC ارجاع داده شده که بیشتر از ۸۰ درصد آنها بعد از سال ۲۰۰۰ اتفاق افتاده است. در حالی که این نقل‌قول‌ها طیف وسیعی از نشریات سیاسی و مجلات علمی را شامل می‌شود، تمرکز اصلی بر روی توصیف، ارزیابی و توضیح الگوهای مشاهده شده در تجارت بین‌الملل، اثرات تعرفه، سیاست‌های تجاری و اقتصاد توسعه بوده است.

یکی از مهم‌ترین بخش‌های تحقیقات، تجارت درون‌فعالیتی است که با تمایل کشورها برای تجارت محصولات مشابه تعریف شده است و برخی از فرضیات طولانی‌مدت در مورد مزیت نسبی و تخصصی در تجارت بین‌الملل را به چالش کشیده است. در حالی که برخی از این پژوهش‌ها بر تمایزات ظریف بین محصولات همگن (به عنوان مثال، تجارت در برندهای مختلف از خودروهای سواری) به بعضی منابع داده وابسته است و بعضی به دیگر منابع داده، BEC به بینش تطبیقی به تغییرات در تجارت درون‌فعالیتی عمودی و افقی می‌پردازد (به عنوان مثال در میان صنایع و رده‌های طبقه‌بندی BEC).

آخرین نسخه‌های طبقه‌بندی‌های مذکور در بخش آمار امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل قابل دسترسی است.^۱

---

۱. برای مشاهده جدول تناظرات به بخش پیوست گزارش مراجعه نمایید.

۲- طبقه‌بندی و هماهنگ‌سازی جداول آماری واردات برحسب کدهای آیسیک

همان‌طور که در طرح پیشنهادی برای این مطالعه پژوهشی بیان شد، هدف مرحله دوم این پژوهش، طبقه‌بندی و هماهنگ‌سازی جداول آمار واردات کشور در قالب طبقه‌بندی‌های استاندارد است. با استفاده از جداول تناظر بین طبقه‌بندی‌های بین‌المللی که در مرحله اول این پژوهش تهیه شد، اکنون می‌توان واردات کشور را برحسب کدهای HS در قالب این جداول پیاده‌سازی کرد و به شناسایی واردات برحسب کدهای چهاررقمی صنعت ساخت و به تفکیک کدهای BEC پرداخت.

این مرحله از انجام پژوهش از نظر پردازش بیش از ۵ هزار ردیف کد تعرفه همراه با مؤلفه‌های متناظر آن در طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی (کدهای چهاررقمی آیسیک)، از حساسیت و اهمیت زیادی برخوردار است. در این مرحله است که با استفاده از دستورالعمل دفتر آماری سازمان ملل، برای هر کد تعرفه در سطح شش رقم، کد BEC و کد ISIC متناظر آنها تعیین می‌شود. البته در عمل برخی از اقلام دریافتی از گمرک جمهوری اسلامی ایران دارای کد تعرفه نبوده و برخی هم دارای کد تعرفه منطبق با دستورالعمل سازمان ملل نبوده‌اند. ولی سهم این اقلام در ارزش کل واردات کشور نزدیک به دو درصد بوده است که در جمع‌بندی نتایج این پژوهش تأثیر ندارد.

۲-۱- ارتباط کدهای تعرفه (HS) با کدهای طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC)

جدول صفحه بعد رشته فعالیت‌های اقتصادی را مطابق طبقه‌بندی استاندارد بین‌الملل صنعتی تمام فعالیت‌های اقتصادی و در قالب ۲۱ بخش نشان می‌دهد. هر بخش به چند قسمت و هر قسمت به چند رشته فعالیت با کد چهاررقمی آیسیک تقسیم می‌شود (در این جدول نشان داده نشده است). از آنجاکه در طبقه‌بندی استاندارد اقتصادی در بخش کالایی (ISIC) بالغ بر ۱۷۰ رشته فعالیت در سطح کد چهاررقمی داریم، لاجرم شناسایی و تعیین کد تعرفه واردات برحسب صنعت ساخت واردات باید به تفکیک بخش‌های اقتصادی و در ذیل آنها برحسب رشته فعالیت تولیدی صورت گیرد.^۱

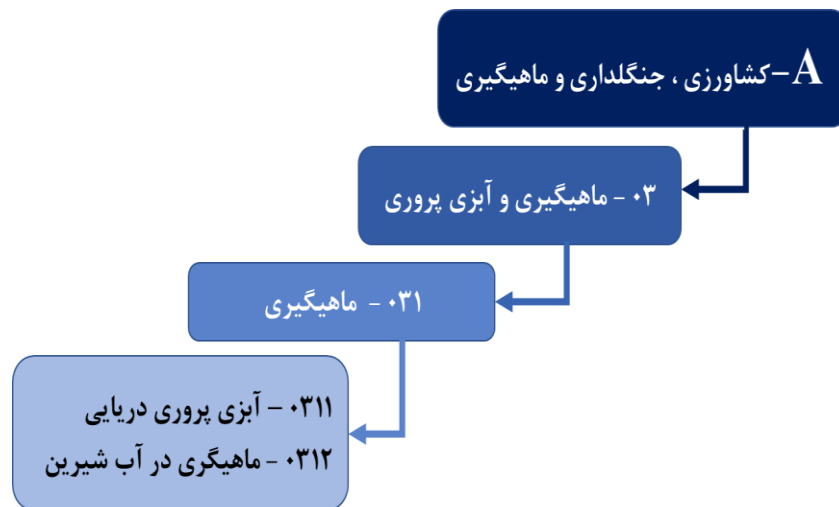
۱. برای مشاهده جدول تفصیلی آیسیک به بخش پیوست گزارش مراجعه نمایید.

جدول ۱: بخش‌های ۲۱ گانه عمده طبقه‌بندی آیسیک

بخش	قسمت	شرح
الف	۰۱-۰۳	کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری
ب	۰۵-۰۹	استخراج معدن
پ	۱۰-۳۴	تولید صنعتی (ساخت)
ت	۳۵	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
ث	۳۶-۳۹	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
ج	۴۱-۴۳	ساختمان
چ	۴۵-۴۷	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
ح	۴۹-۵۳	حمل‌ونقل و انبارداری
خ	۵۵-۵۶	فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
د	۵۸-۶۳	اطلاعات و ارتباطات
ذ	۶۴-۶۶	فعالیت‌های مالی و بیمه
ر	۶۸	فعالیت‌های املاک و مستغلات
ز	۶۹-۷۵	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
ژ	۷۷-۸۲	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
س	۸۴	اداره امور عمومی و دفاع، تأمین اجتماعی اجباری
ش	۸۵	آموزش
ص	۸۶-۸۸	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
ض	۹۰-۹۳	هنر، سرگرمی و تفریح
ط	۹۴-۹۶	سایر فعالیت‌های خدماتی
ظ	۹۷-۹۸	فعالیت‌های خانوارها به عنوان کارفرما، فعالیت‌های تفکیک‌ناپذیر تولید کالاها و خدمات توسط خانوارهای معمولی برای خود-مصرفی
ع	۹۹	فعالیت‌های سازمان‌ها و هیئت‌های برون‌مرزی

در طبقه‌بندی بین‌المللی، تمام فعالیت‌های اقتصادی به گروه‌بندی‌های کلی‌تر همچون بخش- الف یا A «کشاورزی جنگلداری و ماهیگیری»، بخش- پ یا C «تولیدات صنعتی» و «بخش- د یا J» «اطلاعات و ارتباطات» تقسیم می‌شوند. طبقه‌بندی سپس به ترتیب به رسته‌هایی جزئی‌تر سازمان‌یافته است که با عدد کدگذاری شده‌اند: قسمت‌ها با کد دورقمی، گروه‌ها با کد سه‌رقمی و در جزئی‌ترین سطح، طبقه‌ها با کد چهاررقمی تعریف شده‌اند. نمایش نمودار زیر نحوه کدگذاری در این طبقه‌بندی را نشان می‌دهد.

شکل ۴، دسته‌بندی‌ها در طبقه‌بندی کد آیسیک ۰۳۱۲ همراه با سایر کدهای چهاررقمی هم‌گروه و زنجیره ارتباطی این کد با بخش اصلی خود را نشان می‌دهد.

شکل ۴: دسته‌بندی‌ها در طبقه‌بندی آیسیک

کدهای تعرفه (HS) مربوط به واردات سال ۱۳۹۸، مطابق جدول تناظر تفصیلی مرحله اول این مطالعه، در قالب کدهای آیسیک آورده شده است. در واقع ما تصویری از واردات کشور در قالب یک ماتریس خواهیم داشت که کدهای تعرفه ردیف‌های ماتریس و کدهای BEC (به تفکیک واسطه‌ای- خام، فرآوری شده، سرمایه‌ای و مصرفی) و ISIC ستون‌های ماتریس را تشکیل می‌دهند. این شناسایی بر اساس دستورالعمل سازمان ملل و جدول تناظر بین کدها، انجام شده است. جدول تفصیلی محاسبات واردات برحسب کدهای آیسیک پیوست این گزارش شده است.

خلاصه اطلاعات جدول ماتریس بالا را در قالب تقسیمات ۲۱ گانه (تولیدی و خدماتی) به تفکیک ۹ بخش تولیدی در جداول پیوست ارائه شده است. اقلام واردات گمرکی سال ۱۳۹۸ قابل انتساب به ۹ بخش تولیدی با توجه به منشأ ساخت مربوط به رشته فعالیت تولید هر بخش شناسایی شده است. با جمع واردات با منشأ کدهای چهاررقمی آیسیک ذیل هر بخش به جمع واردات از جنس تولیدات رشته فعالیت‌های هر بخش رسیده‌ایم. بخشی که بیشترین سهم در کل واردات را داشته باشد می‌تواند در کانون توجه تحلیل واردات برحسب صنعت ساخت و تعیین حلقه‌های مفقوده قرار گیرد.

هم‌زمان با شناسایی و تعیین کدهای تعرفه برحسب صنعت ساخت، ماهیت اقلام کدهای تعرفه از نظر واسطه‌ای (خام و فرآوری شده)، سرمایه‌ای و مصرفی (بادوام و بی‌دوام) تعیین شده‌اند.

۲-۲- رتبه‌بندی بخش‌های اقتصادی بر اساس واردات به تفکیک کدهای آیسیک

برای اینکه اهمیت واردات را برحسب منشأ ساخت بخش‌های تولیدی نشان دهیم، سهم هر بخش در کل واردات را مبنای رتبه‌بندی قرار داده‌ایم تا بر اساس آن به بررسی ویژگی‌های اقلام واردات از نظر ماهیت (مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای) و فراوری بپردازیم.

۲-۲-۱- واردات برحسب منشأ ساخت رشته فعالیت‌های بخش پ - تولید صنعتی

بر اساس توضیحات بالا، واردات گمرکی کشور در سال ۱۳۹۸ بالغ بر ۳۴۱۶ کد شش‌رقمی HS بوده که از نظر منشأ صنعت ساخت در قالب ۹ بخش کالایی شناسایی و طبقه‌بندی شده‌اند. بیشترین میزان واردات از منشأ ساخت مربوط به بخش پ- تولید صنعتی (قسمت‌های ۱۰ تا ۳۳) است. بالغ بر ۸۲ درصد کل واردات کشور از منشأ ساخت این بخش از فعالیت‌های تولیدی است. از این میزان واردات بالغ بر ۵۲,۶ درصد واسطه‌ای و عمدتاً از نوع فرآوری شده (۵۲,۲ درصد) هستند. به عبارت دیگر، ۶۳ درصد واردات با منشأ ساخت این بخش ماهیت واسطه‌ای فرآوری شده دارد، یعنی واردات واسطه عملاً عمده مراحل فراوری و ایجاد ارزش افزوده را در کشور مبدأ طی کرده و سپس در رشته فعالیت‌های تولیدی کشور برای تولید محصولات مصرفی نهایی به کار گرفته می‌شوند که ارزش افزوده اندکی در اقتصاد ایجاد می‌کند.

بخش پ- تولید صنعتی، به نوبه خود مشتمل بر ۱۲۵ رشته فعالیت تولیدی در سطح کد چهاررقمی آیسیک است که ۷۳,۵ درصد کل رشته‌های تولیدی را تشکیل می‌دهد. حال باید دید که تمرکز واردات در این بخش، از منشأ کدام رشته فعالیت تولیدی است. با انجام بررسی دقیق از منشأ ساخت اقلام وارداتی کشور مرتبط با فعالیت‌های تولیدی این بخش‌ها به تفکیک کدهای چهاررقمی آیسیک (جدول پیوست) می‌توانیم حلقه‌های مفقوده در این بخش را شناسایی کنیم.

۵۴ درصد از کل واردات کشور مرتبط با این بخش از منشأ ۲۴ رشته فعالیت‌های تولیدی است. پنج رشته اول این بخش که سهمی بالغ بر ۲۲,۷۶ درصد در کل واردات دارند عبارت‌اند از:

- ۱- کد آیسیک ۲۰۱۱- تولید مواد شیمیایی اساسی (۵,۳۲ درصد)
- ۲- کد آیسیک ۱۰۴۰- تولید روغن‌ها و چربی‌های گیاهی و حیوانی (۵,۱۰ درصد)
- ۳- کد آیسیک ۲۶۳۰- تولید تجهیزات مخابراتی (۴,۲۸ درصد)
- ۴- کد آیسیک ۲۱۰۰- تولید داروها و فراورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی (۴,۲۱ درصد)
- ۵- کد آیسیک ۱۰۶۱- تولید فراورده‌های دانه‌ای آسیاب شده (۳,۸۵ درصد).

از این‌رو بررسی اهمیت حلقه‌های مفقوده در تولید را باید در این بخش و عمدتاً در این رشته فعالیت‌ها دنبال کرد. بررسی واردات با منشأ ساخت ۵ رشته فعالیت تولیدی بالا را در ادامه مرور می‌کنیم.

۱- تولید مواد شیمیایی اساسی

جدول زیر ویژگی‌های واردات را در قالب صنعت ساخت تولید مواد شیمیایی نشان می‌دهد.

جدول ۲: تولید مواد شیمیایی اساسی

درصد در کل واردات	درصد سهم	ارزش دلاری	کد آیسیک ۲۰۱۱- تولید مواد شیمیایی اساسی				
			دوام	فرآوری	نوع مصرف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	BEC5
۰,۰۰	۰,۰۶	۱,۳۲۰,۵۸۸		اولیه خام	واسطه‌ای	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۱۱
۰,۰۷	۱,۳۶	۳۱,۸۴۷,۵۷۶		فرآوری شده	واسطه‌ای	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۱۲۱۰
۰,۱۷	۳,۱۳	۷۳,۲۴۳,۰۲۷		فرآوری شده	واسطه‌ای	معدن، معدن سنگ، پالایشگاه، سوخت، مواد شیمیایی، برق، آب، تصفیه پسماند	۲۱۱۲۱۰
۴,۱۱	۷۷,۲۱	۱,۸۰۶,۸۹۱,۷۹۷		فرآوری شده	واسطه‌ای	معدن، معدن سنگ، پالایشگاه، سوخت، مواد شیمیایی، برق، آب، تصفیه پسماند	۲۱۱۲۲۰
۰,۶۸	۱۲,۸۶	۳۰۰,۹۴۹,۰۷۰		فرآوری شده	واسطه‌ای	ساخت‌وساز، چوب، شیشه، سنگ، فلزات اساسی، مسکن، وسایل برقی، مبلمان	۳۱۱۲۱۰
۰,۲۹	۵,۳۸	۱۲۵,۹۵۷,۰۹۹		فرآوری شده	واسطه‌ای	بهداشت، داروسازی، آموزش، فرهنگی، ورزشی	۷۱۱۲۲۰
۵,۳۲	۱۰۰,۰۰	۲,۳۴۰,۲۰۹,۱۵۷	جمع				

همان‌طور که در جدول ۲ نشان داده شده است، عمده واردات از منشأ صنعت ساخت مواد شیمیایی، ماهیت واسطه‌ای دارند و جالب توجه است که همه اقلام تشکیل‌دهنده واردات از جنس این رشته فعالیت، مراحل فرآوری شده را طی کرده و سپس در زنجیره تولید داخلی کشور وارد شده که فقط موجد ارزش افزوده در مرحله مونتاژ محصول نهایی می‌شوند. برخی معتقدند که ارزش افزوده‌ای که در مراحل پایانی تولید محصول نهایی به دست می‌آید در مقایسه با ارزش واردات محصول نهایی ممکن است منفی باشد؛ یعنی وقتی ارزش محصول نهایی بیشتر از ارزش واردات محصول نهایی باشد، معنایش این است که در فرایند فرآوری محصول نهایی، عوامل تولید را بیشتر به کار گرفته‌ایم، در حالی که این عوامل می‌توانست در تولید محصول دیگر به کار گرفته شود؛ به عبارت دیگر، ارزش افزوده منفی به هدررفت منابع در فرایند تولید اطلاق می‌شود.

۲- تولید روغن‌ها و چربی‌های گیاهی و حیوانی

جدول زیر ویژگی‌های واردات را در قالب صنعت ساخت تولید روغن‌های و چربی‌های گیاهی و حیوانی نشان می‌دهد.

جدول ۳: تولید روغن‌ها و چربی‌های گیاهی و حیوانی

درصد در کل واردات	درصد سهم	ارزش دلار	کد آیسیک ۱۰۴۰- تولید روغن‌ها و چربی‌های گیاهی و حیوانی				
			دوام	فرآوری	نوع مصرف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	BEC5
۰,۰۱	۰,۱۲	۲,۶۸۱,۶۷۰		اولیه خام	واسطه‌ای	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۱۱
۵,۰۵	۹۸,۹۳	۲,۲۲۰,۲۳۳,۳۰۹		فرآوری شده	واسطه‌ای	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۱۲۱۰
۰,۰۵	۰,۹۵	۲۱,۳۹۷,۴۷۹	بی‌دوام	اولیه خام	مصرف نهایی	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۳۱۰۱
۰,۰۰	۰,۰۰	۱,۶۰۸	بی‌دوام	فرآوری شده	مصرف نهایی	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۳۲۰۱
۵,۱۰	۱۰۰,۰۰	۲,۲۴۴,۳۱۴,۰۶۵	جمع				

بیش از ۵ درصد کل واردات کشور از منشأ تولید صنعت ساخت انواع روغن‌ها گیاهی و حیوانی است. یعنی ما از صنایع تولید روغن‌های گیاهی و حیوانی در خارج، سفارش خرید واردات داده‌ایم. همان‌طور که در جدول بالا نشان می‌دهد بیش از ۹۸ درصد واردات با منشأ این صنعت ساخت از نوع واسطه‌ای فرآوری شده است. در حالی که اگر به صورت خام در زنجیره تولید داخلی قرار می‌گرفت می‌توانست عملیات فرآوری را در داخل کشور طی کند و مورد ارزش افزوده شود؛ لذا در اینجا هم ما شاهد حلقه مفقوده در کشور هستیم.

۳- تولید تجهیزات مخابراتی

جدول زیر ویژگی‌های واردات را در قالب صنعت ساخت تولید تجهیزات مخابراتی نشان می‌دهد.

جدول ۴: تولید تجهیزات مخابراتی

درصد در کل واردات	درصد سهم	ارزش دلار	کد آیسیک ۲۶۲۰- تولید تجهیزات مخابراتی				
			دوام	فرآوری	نوع مصرف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	BEC5
۰,۰۱	۰,۱۸	۳,۴۰۸,۵۶۸			سرمایه‌ای	ساخت‌وساز، چوب، شیشه، سنگ، فلزات اساسی، مسکن، وسایل برقی، مبلمان	۳۱۲
۲,۴۷	۵۷,۶۴	۱,۰۸۶,۱۳۱,۶۴۳			سرمایه‌ای	ICT، رسانه، کامپیوتر، تجارت و خدمات مالی	۶۱۲۰۲۰
۰,۱۷	۳,۸۸	۷۳,۰۱۸,۶۹۵		فرآوری شده	واسطه‌ای	ICT، رسانه، کامپیوتر، تجارت و خدمات مالی	۶۱۱۲۲۰
۱,۶۴	۳۸,۳۰	۷۲۱,۶۴۲,۸۷۲	بادوام	فرآوری شده	مصرفی	ICT، رسانه، کامپیوتر، تجارت و خدمات مالی	۶۱۳۲۰۲
۴,۲۸	۱۰۰,۰۰	۱,۸۸۴,۲۰۱,۷۷۷	جمع				

بیش از ۴ درصد کل واردات کشور از منشأ تولید، صنعت ساخت تجهیزات مخابراتی است؛ یعنی از صنایع تولید تجهیزات مخابراتی در خارج به میزان ۱,۸ میلیارد دلار واردات داشته‌ایم. همان‌طور که در جدول بالا نشان

می‌دهد بیش از ۵۷ درصد واردات با منشأ این صنعت ساخت از نوع سرمایه‌های و ۳۸ درصد برای مصرف نهایی و ۳,۹ درصد به صورت واسطه‌ای از نوع فرآوری شده بوده است.

۴- تولید داروها و فراورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی

جدول زیر ویژگی‌های واردات در قالب صنعت ساخت تولید داروها و فراورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی را نشان می‌دهد.

جدول ۵: تولید داروها و فراورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی

درصد در کل واردات	درصد سهم	ارزش دلار	کد آیسیک ۲۱۰۰ - تولید داروها و فراورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی				
			دوام	فرآوری	نوع مصرف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	BEC5
۰,۰۲	۰,۴۴	۸,۱۲۴,۳۸۶		فرآوری شده	واسطه‌ای	معدن، معدن سنگ، پالایشگاه، سوخت، مواد شیمیایی، برق، آب، تصفیه پسماند	۲۱۱۲۲۰
۰,۴۰	۹,۶۰	۱۷۸,۰۴۱,۸۹۴		فرآوری شده	واسطه‌ای	بهداشت، داروسازی، آموزش، فرهنگی، ورزشی	۷۱۱۲۱۰
۲,۳۷	۵۶,۱۴	۱۰,۴۱۸,۰۰۰,۷۸۱		فرآوری شده	واسطه‌ای	بهداشت، داروسازی، آموزش، فرهنگی، ورزشی	۷۱۱۲۲۰
۱,۴۳	۳۳,۸۲	۶۲۷,۵۹۳,۳۶۶	بی‌دوام	فرآوری شده	واسطه‌ای	بهداشت، داروسازی، آموزش، فرهنگی، ورزشی	۷۱۳۲۰۱
۴,۲۲	۱۰۰,۰۰	۱,۸۵۵,۵۶۰,۴۲۷	جمع				

همان‌طور که مشاهده می‌کنیم واردات از نوع محصولات این رشته فعالیت تولیدی، سهمی برابر با ۴,۲ درصد کل واردات ۱۳۹۸ را داشته است. صد درصد واردات از منشأ این رشته فعالیت تولید، ماهیت واسطه‌ای و فرآوری شده را دارد؛ یعنی صنعت داروسازی کشور این مواد وارداتی فرآوری شده را تنها با هم ترکیب می‌کند و محصولات نهایی حاصل را عرضه می‌دارد. حلقه‌های مفقوده در فرآوری این مواد در کشور هنوز شکل نگرفته است. به همین دلیل وابستگی صنعت دارویی کشور به خارج زیاد است.

۵- تولید فراورده‌های دانه‌ای آسیاب شده

این رشته فعالیت تولیدی پنجمین رشته فعالیت تولیدی مهم از بخش الف است.

جدول ۶: تولید فراورده‌های دانه‌ای آسیاب شده

درصد در کل واردات	درصد سهم	ارزش دلار	کد آیسیک ۱۰۶۱ - تولید فراورده‌های دانه‌ای آسیاب شده				
			دوام	فرآوری	نوع مصرف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	BEC5
۰,۰۲	۰,۵۰	۸,۴۲۰,۲۱۶		اولیه خام	واسطه‌ای	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۱۱

۰,۰۰	۰,۰۹	۱,۵۴۲,۹۴۱		فرآوری شده	واسطه‌ای	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۱۲۱۰
۳,۸۳	۹۹,۴۱	۱,۶۸۶,۵۲۷,۶۸۶	بی‌دوام	اولیه خام		کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۳۱۰۱
۰,۰۰	۰,۰۱	۸۵,۱۷۴	بی‌دوام	فرآوری شده	مصرف نهایی	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۳۲۰۱
۳,۸۶	۱۰۰,۰۰	۱,۶۹۶,۵۷۶,۰۱۷	جمع				

واردات کشور با منشأ ساخت این رشته فعالیت، ۳,۸۵ درصد کل واردات کشور را تشکیل می‌دهد. همان‌طور که جدول زیر نشان می‌دهد ۹۹ درصد واردات با منشأ صنعت ساخت تولید فراورده‌های دانه‌های آسیاب شده، ماهیت مصرف نهایی دارد که به‌صورت خام وارد چرخه تولید داخلی می‌شود. اساساً در بررسی حلقه‌های مفقوده کشور باید دید چرا محصولاتی که قابلیت تولید آن در کشور وجود دارد (چه در تولید محصول و چه در فرآوری محصول) این اقلام از خارج وارد کشور می‌شود.

۲-۲-۲- واردات بر حسب منشأ ساخت رشته فعالیت‌های بخش الف: کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری

واردات از منشأ ساخت رشته فعالیت‌های ذیل بخش الف- کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری (قسمت‌های ۰۱-۰۳) بالغ بر ۶,۳ میلیارد دلار (معادل ۱۴,۴ درصد کل واردات) است که ۵,۳ میلیارد دلار آن را واردات واسطه‌ای تشکیل داده که معادل ۸۴ درصد آن است. مهم‌ترین رشته فعالیت ذیل این بخش (کد آیسیک ۰۱۱۱- کاشت غلات به‌جز برنج، محصولات حبوبات و دانه‌های روغنی) است. همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌کنیم واردات از منشأ ساخت این رشته فعالیت برابر با ۴,۷ میلیارد دلار است که ۹۷,۲ درصد آن ماهیت واسطه‌ای دارد که در بخش‌های عمده اقتصادی به‌خصوص در بخش کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذایی و نوشیدنی‌ها، تنباکو مورد استفاده قرار می‌گیرد.

جدول ۷: کاشت غلات (به‌جز برنج)، محصولات حبوبات و دانه‌های روغنی

درصد در کل واردات	درصد سهم	ارزش دلار	کد آیسیک ۰۱۱۱- کاشت غلات (به‌جز برنج)، محصولات حبوبات و دانه‌های روغنی				
			دوام	فرآوری	نوع مصرف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	BEC5
۱۰,۴۸	۹۷,۱۸	۴,۶۰۸,۳۰۴,۴۰۷		اولیه خام	واسطه‌ای	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۱۱
۰,۳۰	۲,۸۲	۱۳۳,۵۵۳,۴۷۶	بی‌دوام	اولیه خام	مصرف نهایی	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۱۳۱۰۱
۱۰,۷۸	۱۰۰,۰۰	۴,۷۴۱,۸۵۷,۸۸۳	جمع				

مشاهده سهم مسلط واردات واسطه‌ای در کل واردات کشور مبین وابستگی شدید بنگاه‌های تولید کشور به مواد اولیه واسطه‌ای خارجی است. واردات از منشأ رشته فعالیت کاشت غلات، عمدتاً واسطه‌ای است. نگرانی اصلی در این ارتباط، این است که صادرات محصولات این رشته و سایر رشته‌های مشابه تولیدی هیچ‌گاه نتوانسته است نیاز ارزی این رشته فعالیت تولیدی را تأمین کند؛ به همین دلیل، در اکثر اقلام مهم و راهبردی شاهد ناترازی در تجارت این اقلام هستیم.

جدول زیر تراز تجاری در گروه مواد غذایی و حیوانات زنده را نشان می‌دهد. سالانه بین ۴ تا ۵ میلیارد دلار کسری در تراز تجاری غلات و فراورده‌های آن داریم. مقدار مطلق واردات این قلم کالا طی این دوره بین ۷ تا ۱۰ میلیارد بوده است. همان‌طور که ملاحظه می‌کنیم در گروه غلات تراز تجاری طی دوره پنج‌ساله منفی بوده است. غلات سهم اصلی در واردات گروه مواد غذایی را دارد که تولید آن با منشأ کد آیسیک ۰۱۱۱ است. در این قلم از کالاهای وارداتی کشور با کسری تجاری منفی قابل توجهی مواجه است. کشورها معمولاً خودکفایی در محصولات راهبردی را در صدر توجه خود قرار می‌دهند، حتی در کشورهای پیشرفته مثل آمریکا. این کشور با اینکه در زمینه تولید دانش و محصولات دانش‌بنیان صنعتی پیشرفته است و منابع خود را درگیر رشته فعالیت‌های دیگر مثل تولید محصولات مصرفی نمی‌کند، اما در تولید گندم و برخی دیگر از محصولات کشاورزی خودکفا بوده و حتی به خارج هم صادر می‌کند و در مواقعی برای حمایت از بخش کشاورزی و حفظ قیمت محصولات در بازار جهانی از عرضه مازاد محصولات خود به بازار خودداری می‌کند.

جدول ۸: تراز تجاری به تفکیک طبقه‌بندی بین‌المللی کالا

تراز تجاری به تفکیک طبقه‌بندی بین‌المللی کالا (صادرات منهای واردات) (میلیون دلار)					
سال	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
مواد غذایی و حیوانات زنده	(۳,۶۳۸)	(۱,۰۷۲)	(۳۵۷)	(۱,۵۳۱)	(۲,۰۰۷)
لبنیات و تخم‌مرغ	۴۰۱	۳۹۲	۴۵۸	۴۲۴	۳۳۶
غلات و فراورده‌های آن	(۵,۹۷۲)	(۳,۲۲۷)	(۲,۵۸۶)	(۳,۱۰۳)	(۴,۱۸۳)
شکر و فراورده‌های آن و عسل	(۱۸۰)	(۴۰)	(۱۷۲)	(۲۴۱)	۱۷۵
قهوه، چای، کاکائو، ادویه‌جات و سایر محصولات مشابه	(۵۴)	(۱۰۰)	(۱)	(۶۶)	(۳۱)
میوه‌ها و سبزی‌ها	۳,۴۰۹	۲,۵۶۶	۲,۴۹۲	۲,۳۶۹	۲,۵۷۱
سایر	(۱,۲۴۲)	(۶۶۳)	(۵۴۸)	(۹۱۴)	(۸۷۵)

در فرهنگ اقتصادی و اقتصاد مقاومتی از بخش کشاورزی به‌عنوان ستون فقرات اقتصاد یاد شده است. معنایش این است که این بخش نخستین تأمین‌کننده نیازهای اولیه سایر بخش‌های اقتصادی (خانوار و بنگاه) است. رشته فعالیت‌های تولیدی فراوانی را می‌توان یافت که بر پایه تولیدات کشاورزی و فراوری آنها شکل می‌گیرند.

سرمایه‌گذاری در این بخش همراه با سیاست‌های ارشادی دولت می‌تواند زنجیره ارزش تولید در این بخش را تکمیل کند و ضمن کاهش فشار ارزی موجب اشتغال بیشتر سرمایه و نیروی انسانی گردد.

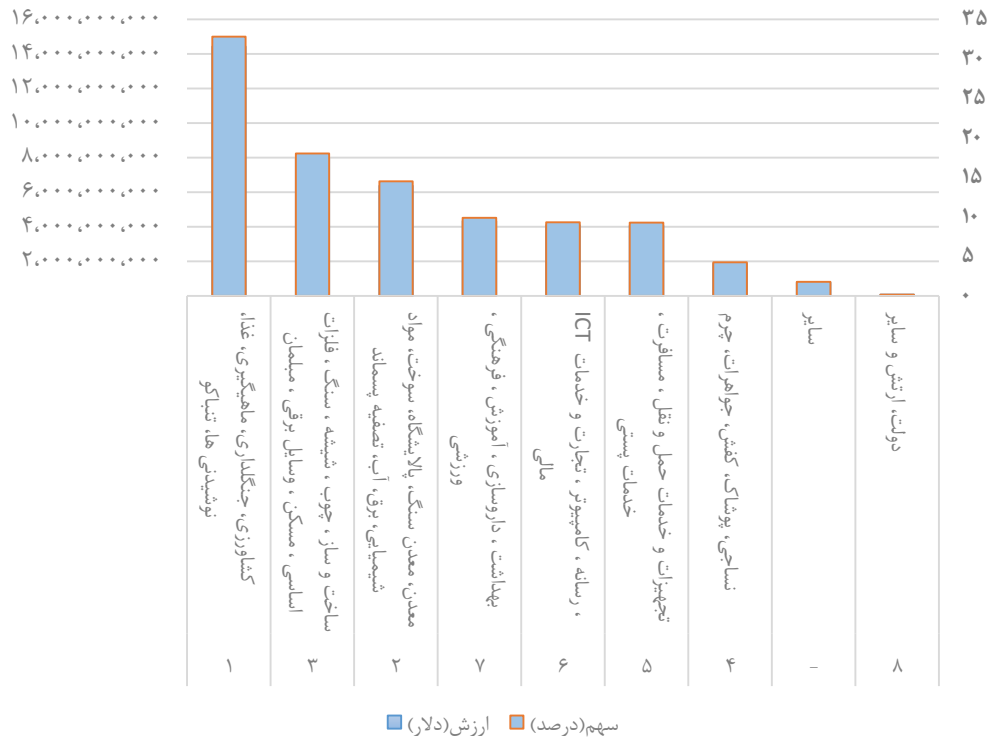
۳-۲-۲- واردات برحسب منشأ ساخت سایر رشته فعالیت‌ها

با توجه به اینکه منشأ ساخت اقلام واردات گمرکی سال ۱۳۹۸ برحسب ۱۷۰ رشته فعالیت‌های تولید مورد شناسایی قرار گرفته‌اند، ولی تنها پنج رشته فعالیت تولیدی مهم بخش پ و یک‌رشته از فعالیت تولیدی از بخش الف را مورد توجه قرار دادیم. بخش الف و بخش پ در مجموع بخش‌های اصلی هستند که واردات با منشأ ساخت رشته فعالیت‌های ذیل آنها ۹۲ درصد واردات کشور را در سال ۱۳۹۸ تشکیل داده است. با این حال باید توجه داشت که واردات از منشأ سایر رشته‌های تولیدی ممکن است سهم کمی در کل واردات داشته باشند، ولی ماهیت واردات مسئله‌ای که با حلقه‌های مفقوده در آن رشته ارتباط پیدا می‌کند. به عنوان مثال واردات از منشأ فعالیت تولیدی- چمدان، کیف دستی و مشابه آن، زین و یراق- سهم کمی در کل واردات دارد، اما تمام اقلام وارداتی از این رشته فعالیت تولیدی ۱۰۰ درصد ماهیت فراوری شده دارند. از این دست اقلام وارداتی با منشأ ساخت در رشته‌های مختلف وجود دارد که شرح کامل آن در جدول اصلی این گزارش ارائه شده است.

جدول ۹: تولید چمدان، کیف دستی و مشابه آن، زین و یراق

درصد کل واردات	درصد سهم	ارزش دلار	کد آیسیک ۱۵۱۲- تولید چمدان، کیف دستی و مشابه آن، زین و یراق				
			دوام	فراوری شده	نوع مصرف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	BEC5
۰,۰۰	۰,۶۵	۶۵۰		فراوری شده	واسطه‌ای	تجهیزات و خدمات حمل و نقل، مسافرت، خدمات پستی	۵۱۱۲۲۰
۰,۰۰	۹۲,۶۴	۹۳,۱۱۸	بادوام	فراوری شده	مصرف نهایی	تجهیزات و خدمات حمل و نقل، مسافرت، خدمات پستی	۵۱۳۲۰۲
۰,۰۰	۶,۷۱	۶,۷۴۹	بادوام	فراوری شده	مصرف نهایی	بهداشت، داروسازی، آموزش، فرهنگی، ورزشی	۷۱۳۲۰۲
۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۵۱۷	جمع				

در پایان این بخش آمار واردات را طبق طبقه‌بندی BEC5 در گروه‌های هشت‌گانه عمده همراه با گروه سایر ارائه شده است که جدول و نمودار آن در زیر مشاهده می‌شود.

شکل ۵: میزان واردات گروه‌های عمده BEC

جدول ۱۰: واردات برحسب گروه‌های عمده طبقه‌بندی BEC5

ردیف	شرح گروه‌های عمده در طبقه‌بندی BEC5	ارزش (دلار)	سهم (درصد)
۱	کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری، غذا، نوشیدنی‌ها، تنباکو	۱۴,۴۳۳,۸۶۵,۶۳۹	۳۲,۸۲
۳	ساخت‌وساز، چوب، شیشه، سنگ، فلزات اساسی، مسکن، وسایل برقی، میلان	۷,۹۳۷,۱۴۷,۴۲۹	۱۸,۰۵
۲	معدن، معدن سنگ، پالایشگاه، سوخت، مواد شیمیایی، برق، آب، تصفیه پسماند	۶,۳۷۸,۹۷۷,۶۴۱	۱۴,۵۰
۷	بهداشت، داروسازی، آموزش، فرهنگی، ورزشی	۴,۳۴۳,۰۱۰,۲۲۰	۹,۸۸
۶	ICT، رسانه، کامپیوتر، تجارت و خدمات مالی	۴,۰۹۹,۷۵۹,۲۲۷	۹,۳۲
۵	تجهیزات و خدمات حمل و نقل، مسافرت، خدمات پستی	۴,۰۷۳,۱۹۷,۱۵۵	۹,۲۶
۴	نساجی، پوشاک، کفش، جواهرات، چرم	۱,۸۶۳,۲۲۸,۱۸۶	۴,۲۴
-	سایر	۷۸۰,۱۹۸,۵۱۴	۱,۷۸
۸	دولت، ارتش و سایر	۶۹,۰۷۲,۲۶۹	۰,۱۶
جمع کل		۴۳,۹۷۸,۴۵۶,۲۷۹	۱۰۰,۰۰

۲-۳- اهم یافته‌های این بخش از پژوهش

- از میان ۱۷۰ رشته فعالیت تولیدی تعریف شده در طبقه‌بندی استاندارد فعالیت‌های اقتصادی (ISIC)، تنها ۱۲ رشته فعالیت تولیدی در سطح کدهای چهاررقمی آیسیک هستند که منشأ ساخت ۲۷ درصد کل واردات سال ۱۳۹۸ را به خود اختصاص داده‌اند. این یافته آماری نشان می‌دهد که واردات کشور از نظر منشأ ساخت دارای یک درجه تمرکز بالایی است.
- ۵۹,۴۲ درصد کل واردات واسطه‌ای از منشأ ساخت این ۱۲ رشته فعالیت تولیدی هستند.
- ۵۳,۳۶ درصد کل واردات واسطه‌ای فراوری شده نیز از منشأ این رشته فعالیت‌های تولیدی هستند.
- ۵۳,۶۹ درصد کل واردات فراوری شده (مصرفی و واسطه‌ای) نیز از منشأ ساخت این رشته فعالیت‌ها هستند.
- تمرکز واردات از نظر منشأ ساخت و هم از نظر ترکیب کالایی نشان می‌دهد که ساختار تولید در صورت بروز مشکلات در تأمین نهاده وارداتی مورد نیاز این رشته فعالیت‌های تولید بسیار شکننده است. تداوم این روند با اهداف اقتصاد مقاومتی و تاب‌آوری اقتصادی در راستای هدف آرمانی توسعه پایدار همسویی ندارد.

۳- واردات ۱۳۹۸ با منشأ ساخت به تفکیک: بخش‌های نه‌گانه آیسیک طبقه‌بندی هشت‌گانه

گروه‌های عمده BEC و چارچوب حساب‌های ملی

در این بخش از پژوهش برای ارائه یک تصویر کلی از واردات کشور از منشأ ساخت به تفکیک بخش‌های اصلی تولید (ISIC) و رده‌های عمده اقلام تجارت بین‌الملل (BEC) از خروجی‌ها جداول مرحله قبل استفاده شده است.

۳-۱- ترکیب واردات برحسب منشأ بخش‌های اصلی اقتصاد

جدول ۱۱، واردات کشور را در سال ۱۳۹۸ برحسب منشأ ساخت بخش‌های اصلی اقتصادی نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود بخش پ (تولید صنعتی) بیشترین سهم در واردات کشور را دارد، به این معنا که ۸۲٫۹ درصد واردات کشور از منشأ ساخت رشته‌های فعالیت‌های تولیدی این بخش است.^۱

جدول ۱۱: واردات برحسب بخش‌های اصلی اقتصاد

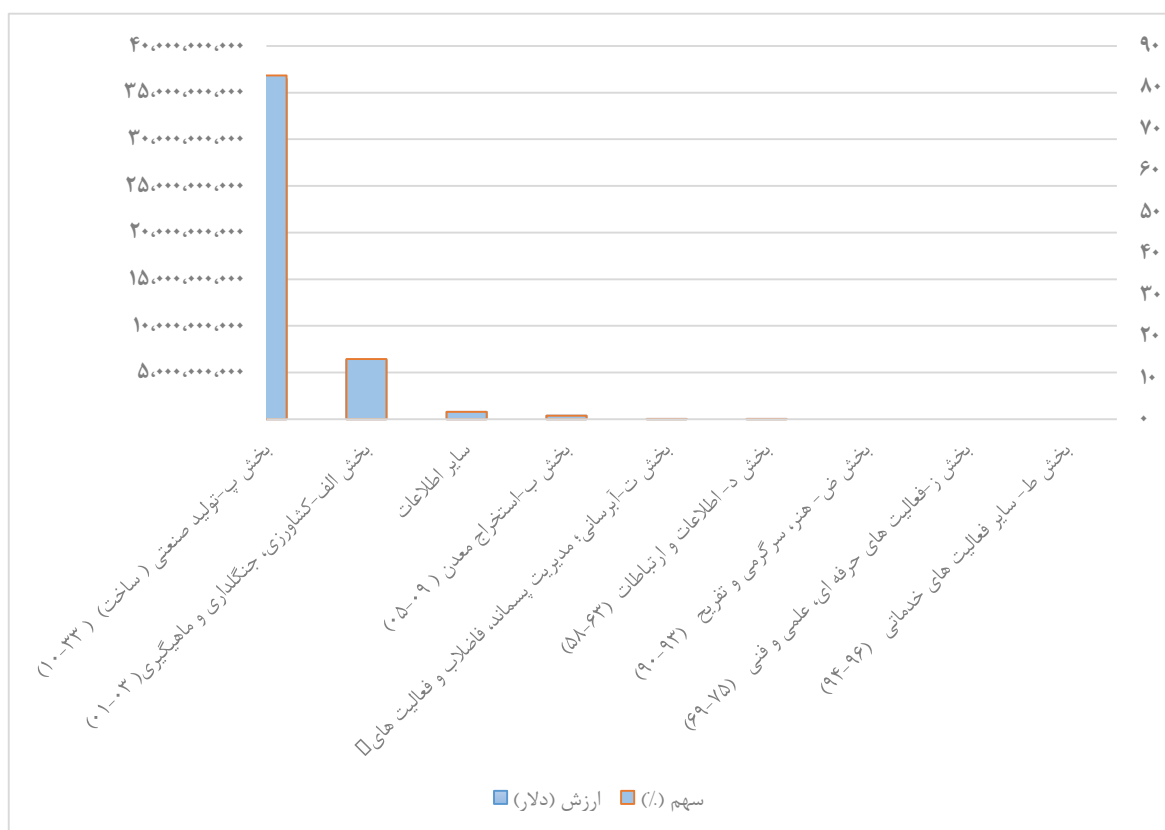
بخش‌های اصلی آیسیک	تعداد کدهای آیسیک	ارزش (دلار)	سهم (درصد)
بخش پ-تولید صنعتی (ساخت) (۱۰-۳۳)	۱۲۵	۳۶.۴۵۱.۴۷۷.۲۶۰	۸۲٫۸۹
بخش الف-کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری (۰۱-۰۳)	۲۵	۶.۳۷۲.۳۳۹.۹۷۸	۱۴٫۴۹
بخش ب-استخراج معدن (۰۵-۰۹)	۹	۳۶۱.۸۲۶.۱۱۰	۰٫۸۲
سایر اطلاعات	-	۷۸۴.۳۸۱.۰۳۵	۱٫۷۸
بخش ت-آبرسانی؛ مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه (۳۹-۳۶)	۲	۴.۳۰۸.۰۶۱	۰٫۰۱
بخش د-اطلاعات و ارتباطات (۵۸-۶۳)	۴	۴.۱۱۹.۹۶۴	۰٫۰۱
بخش ض-هنر، سرگرمی و تفریح (۹۰-۹۳)	۲	۲.۶۸۸	۰۰٫۰
بخش ز-فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی (۶۹-۷۵)	۱	۶۴۵	۰۰٫۰
بخش ط-سایر فعالیت‌های خدماتی (۹۴-۹۶)	۱	۵۳۸	۰۰٫۰
جمع کل	۱۷۰	۴۳.۹۷۸.۴۵۶.۲۷۹	۱۰۰٫۰۰

از کل واردات کشور بالغ بر ۵۳٫۴ درصد مربوط به کالاهای واسطه‌ای است که از این بخش سرچشمه می‌گیرد. واردات واسطه‌ای فراوری شده از منشأ این بخش بالغ بر ۵۳٫۰۰ درصد بوده است؛ به عبارت دیگر، تقریباً صد

۱. برای مشاهده جدول منشأ ساخت به بخش پیوست گزارش مراجعه نمایید.

درصد واردات واسطه‌ای از منشأ این بخش، ماهیت فراوری داشته که در زنجیره ارزش تولید در مرحله نهایی قرار می‌گیرد.

ارزش و درصد سهم دومین بخش مهم از نظر منشأ ساخت واردات کشور بخش الف (کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری) است. ۱۴,۵ درصد کل واردات کشور از منشأ ساخت رشته فعالیت‌های تولیدی این بخش است که بسیار درخور توجه است. ترکیب واردات با منشأ این بخش نشان می‌دهد که بالغ بر ۱۲,۲ درصد آن عمدتاً به صورت خام وارد کشور شده است. با توجه به اینکه در گذشته دور بخش کشاورزی به عنوان ستون فقرات کشور در اقتصاد نقش ایفای می‌کرده است اکنون به واردکننده اقلام اولیه کشاورزی تبدیل شده است در حالی که توان تولید این اقلام مهم در کشور وجود دارد.

شکل ۶: میزان واردات بخش‌های اصلی آیسیک (ارزش و درصد سهم)

بالغ بر ۹۷ درصد کل واردات و ۶۴ درصد کل واردات واسطه‌ای کشور با منشأ ساخت این دو بخش مهم اقتصادی است. سه درصد کل واردات با منشأ ساخت هفت بخش دیگر است که چندان از نظر مطلق واردات درخور توجه نیست. در جداول زیر ترکیب واردات برحسب نه بخش اصلی اقتصادی نشان داده شده است.

جدول ۱۲: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش پ-تولید صنعتی (ساخت)

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش پ-تولید صنعتی (ساخت) (۱۰-۳۳)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
۸,۴۹	۳,۷۳۴,۲۷۲,۴۳۵	بی‌دوام	اولیه خام	مصرفی
۴,۰۵	۱,۷۷۹,۰۷۴,۶۳۵	بادوام	فرآوری شده	
۰,۱۸	۸۰,۹۶۲,۱۲۷	بی‌دوام		
۰,۰۴	۱۷,۱۸۵,۰۶۶	بدون مشخصات		
۴,۲۷	۱,۸۷۷,۲۲۱,۸۲۸	جمع فرآوری شده		
۱۲,۷۶	۵,۶۱۱,۴۹۴,۲۶۳	جمع مصرفی		
۸,۲۴	۳,۶۲۲,۵۴۴,۶۷۵	عمومی	سرمایه‌ای	
۶,۹۸	۳,۰۶۷,۵۸۲,۶۶۵	خاص		
۱,۴۸	۶۵۱,۷۴۸,۵۰۰	بدون مشخصات		
۱۶,۶۹	۷,۳۴۱,۸۷۵,۸۴۰	جمع ارزش سرمایه‌ای		
۰,۴۳	۱۸۹,۶۷۸,۳۵۶		اولیه خام	واسطه‌ای
۰,۰۱	۲,۳۹۵,۳۳۲	بادوام	فرآوری شده	
۱,۴۵	۶۳۸,۴۱۹,۸۴۳	بی‌دوام		
۲۳,۹۰	۱۰,۵۰۹,۶۲۹,۳۹۵	عمومی		
۲۶,۶۲	۱۱,۷۰۷,۴۵۲,۴۶۲	خاص		
۱,۰۲	۴۵۰,۵۳۱,۸۰۲	بدون مشخصات		
۵۳,۰۰	۲۳,۳۰۸,۴۲۸,۸۳۴	جمع فرآوری شده		
۵۳,۴۳	۲۳,۴۹۸,۱۰۷,۱۹۰	جمع ارزش واسطه‌ای		
۸۲,۸۸	۳۶,۴۵۱,۴۷۷,۲۹۳	مجموع کل		

جدول ۱۳: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش الف-کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش الف-کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری (۰۱-۰۳)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
۲,۲۹	۱,۰۰۵,۵۴۸,۸۴۸,۵۰	بی‌دوام	اولیه خام	مصرفی
۲,۲۹	۱,۰۰۵,۵۴۸,۸۴۹	جمع مصرف نهایی		
.۰۰	۱,۱۹۵,۸۰۱	عمومی	سرمایه‌ای	
.۰۰	۱,۱۹۵,۸۰۱	جمع ارزش تشکیل سرمایه‌ای		
۱۲,۲۰	۵,۳۶۵,۱۱۶,۱۸۶		اولیه خام	واسطه‌ای

...	۴۷۹.۱۴۳	عمومی	فرآوری شده
...	۴۷۹.۱۴۳	جمع فرآوری شده	
۱۲,۲۰	۵,۳۶۵,۵۹۵,۳۲۹	جمع ارزش واسطه‌ای	
۱۴,۴۹	۶,۳۷۲,۳۳۹,۹۷۸	مجموع کل	

جدول ۱۴: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ت-آبرسانی؛ مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ت-آبرسانی؛ مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه (۳۶-۳۹)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
...	۱۷۵	بی‌دوام	اولیه خام	مصرفی
...	۱۷۵	جمع مصرفی		
...	۱,۳۷۹,۶۲۳		اولیه خام	واسطه‌ای
...	۱۷۵	عمومی	فرآوری شده	
۰,۰۱	۲,۹۲۸,۰۸۸	خاص		
۰,۰۱	۲,۹۲۸,۲۶۳	جمع فرآوری شده		
۰,۰۱	۴,۳۰۷,۸۸۶	جمع ارزش واسطه‌ای		
۰,۰۱	۴,۳۰۸,۰۶۱	مجموع کل		

جدول ۱۵: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش د-اطلاعات و ارتباطات

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش د-اطلاعات و ارتباطات (۶۳-۵۸)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
...	۱,۸۷۲,۶۲۹	بادوام	فرآوری شده	مصرفی
...	۸۴۶,۲۹۱	بی‌دوام		
۰,۰۱	۲,۷۱۸,۹۲۰	جمع فرآوری شده		
۰,۰۱	۲,۷۱۸,۹۲۰	جمع مصرفی		
...	۶۸۹,۷۳۲	عمومی	فرآوری شده	سرمایه‌ای
...	۶۸۹,۷۳۲	جمع ارزش سرمایه‌ای		
...	۴۷۳,۰۲۷		اولیه خام	واسطه‌ای

۰۰	۱۱،۱۸۸	عمومی	فرآوری شده
۰۰	۲۲۷،۱۰۰	خاص	
۰۰	۲۳۸،۲۸۸	جمع فرآوری شده	
۰۰	۷۱۱،۳۱۵	جمع ارزش واسطه‌ای	
۰۱	۴،۱۱۹،۹۶۷	مجموع کل	

جدول ۱۶: واردات از منشأ صنعت ساخت: سایر اطلاعات

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: سایر اطلاعات			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
۰۱	۴،۱۸۲،۵۲۱		فرآوری شده	واسطه‌ای
۰۱	۴،۱۸۲،۵۲۱	جمع ارزش واسطه‌ای		
۱،۷۷	۷۸۰،۱۹۸،۵۱۴	سایر		
۱،۷۸	۷۸۴،۳۸۱،۰۳۵	مجموع کل		

جدول ۱۷: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ب- استخراج معدن

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ب- استخراج معدن (۰۵-۰۹)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
۰۶۶	۲۹۰،۶۳۳،۹۹۱		اولیه خام	واسطه‌ای
۰۶۶	۲۹۰،۶۳۳،۹۹۱	جمع ارزش واسطه‌ای		
۰۱۶	۷۱،۱۹۲،۱۲۰	بی دوام	اولیه خام	مصرفی
۰۱۶	۷۱،۱۹۲،۱۲۰	جمع ارزش مصرفی		
۰۸۲	۳۶۱،۸۲۶،۱۱۱	مجموع کل		

جدول ۱۸: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ض- هنر، سرگرمی و تفریح

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ض- هنر، سرگرمی و تفریح (۹۰-۹۳)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
۰۰	۲،۶۸۸	بادوام	فرآوری شده	مصرفی
۰۰	۲،۶۸۸	جمع ارزش مصرفی		

مجموع کل	۲,۶۸۸	.۰۰
----------	-------	-----

جدول ۱۹: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ز- فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی

درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ز- فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی (۶۹-۷۵)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
.۰۰	۶۴۵		فرآوری شده	واسطه‌ای
.۰۰	۶۴۵	جمع ارزش واسطه‌ای		
.۰۰	۶۴۵	مجموع کل		

جدول ۲۰: واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ط- سایر فعالیت‌های خدماتی

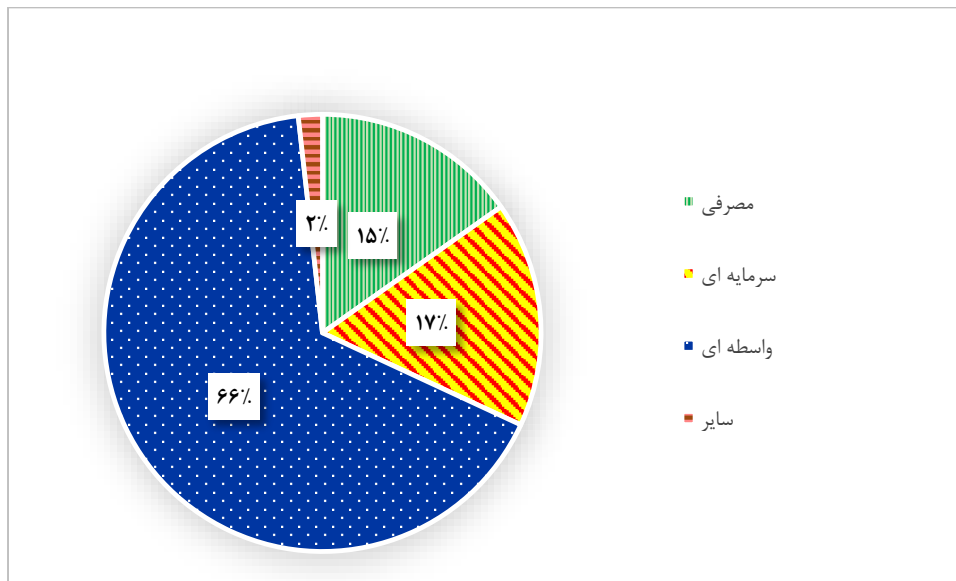
درصد سهم	واردات از منشأ صنعت ساخت: بخش ط- سایر فعالیت‌های خدماتی (۹۴-۹۶)			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فرآوری	نوع مصرف
.۰۰	۵۳۸		اولیه خام	واسطه‌ای
.۰۰	۵۳۸	جمع ارزش واسطه‌ای		
.۰۰	۵۳۸	مجموع کل		

۳-۲- ترکیب واردات بر حسب تقسیمات سه‌گانه در حساب‌های ملی

در حساب‌های ملی، واردات در محاسبه تولید ناخالص داخلی به صورت واسطه‌ای، مصرفی و سرمایه کاربرد زیادی دارد. کالاهای مصرفی نقش مستقیم در تولید ناخالص داخلی ندارند، اما کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای در تولید نقش مهمی ایفا می‌کنند. کالاهای واسطه در تولید سایر کالاهای مصرفی و یا سرمایه‌ای کاربرد دارد، در حالی که کالاهای سرمایه برای تولید کالاهای دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد که نسبت به دو گروه دیگر از طول عمر بیشتری برخوردار است.^۱

ترکیب واردات سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که واردات واسطه‌ای بیش از ۶۶ درصد کل واردات را تشکیل می‌دهد که سهم واردات فرآوری شده آن بالغ بر ۸۰ درصد است. این بدان معنا است که بخش اعظم زنجیره ارزش تولید در رشته فعالیت‌های مرتبط با اقلام وارداتی در خارج از کشور قرار دارد.

۱. برای مشاهده جدول حساب‌ها به بخش پیوست گزارش مراجعه نمایید.

شکل ۷: واردات ۱۳۹۸ برحسب گروه‌های سه‌گانه حساب‌های ملی

واردات کالاهای سرمایه‌ای نیز سهم معادل ۱۷ درصد کل واردات را دارد که معرف تشکیل سرمایه ثابت در اقتصاد کشور است که در تولید سایر کالاهای مورد نیاز کشور نقش کلیدی ایفا می‌کنند. واردات مصرفی نیز با سهم برابر با ۱۵ درصد در کل واردات در مرتبه سوم قرار دارد. بررسی اقلام تشکیل دهنده گروه کالاهای مصرفی نشان می‌دهد که بخش مهم آن به صورت خام بی‌دوام و فراوری شده بادوام را تشکیل می‌دهد.

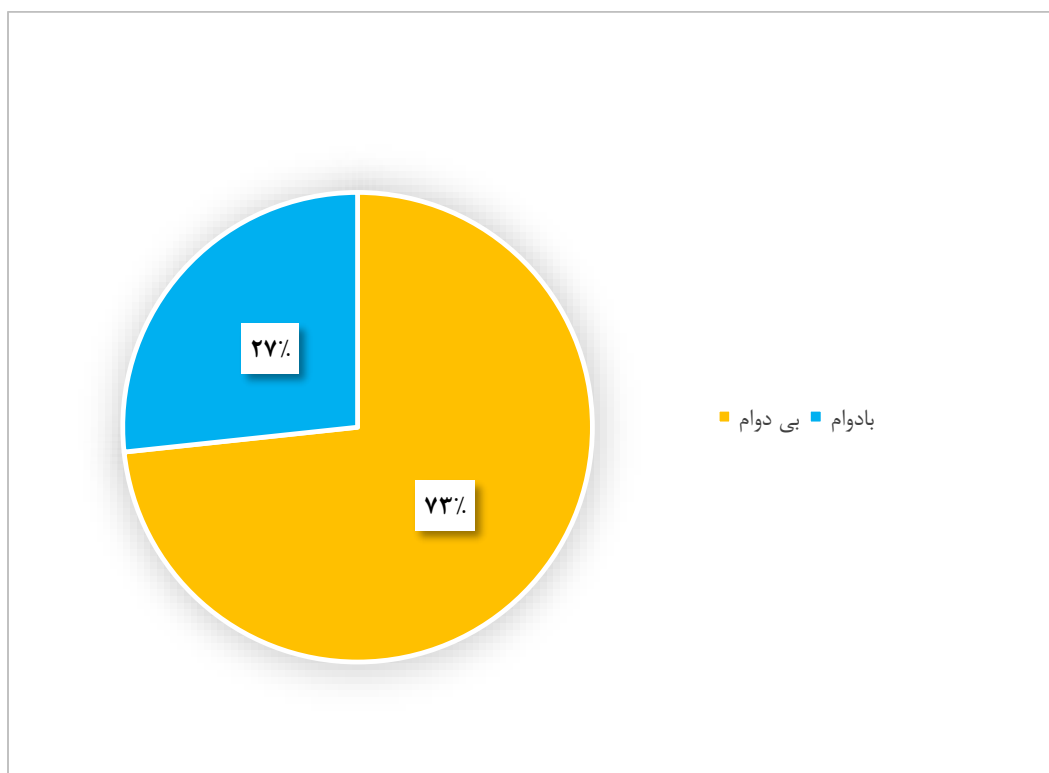
جدول ۲۱: ارزش واردات برحسب نوع مصرف

درصد سهم	ارزش واردات برحسب نوع مصرف			
	ارزش دلاری	ویژگی و دوام	فراوری	نوع مصرف
۱۰,۹۴	۴,۸۱۱,۰۱۳,۴۰۴	بی‌دوام	اولیه خام	مصرفی
۴,۰۵	۱,۷۸۰,۹۵۰,۱۲۷	بادوام	فراوری شده	
.۱۹	۸۱,۸۰۸,۴۱۸	بی‌دوام		
.۰۴	۱۷,۱۸۵,۰۶۶	بدون مشخصات		
۴,۲۷	۱,۸۷۹,۹۴۳,۶۱۱	جمع فراوری شده		
۱۵,۲۱	۶,۶۹۰,۹۵۷,۰۱۵		جمع مصرفی	
.۰۰	۶۸۹,۷۳۲	عمومی	فراوری شده	سرمایه‌ای
۸,۳۴	۳,۶۲۳,۷۴۰,۴۷۶	عمومی	بدون مشخصات	
۶,۹۸	۳,۰۶۷,۵۸۲,۶۶۵	خاص		
۱,۴۸	۶۵۱,۷۴۸,۵۰۰			
۱۶,۷۰	۷,۳۴۳,۷۶۱,۳۷۳		جمع ارزش سرمایه‌ای	
۱۳,۳۰	۵,۸۴۷,۲۸۱,۷۲۱		اولیه خام	واسطه‌ای

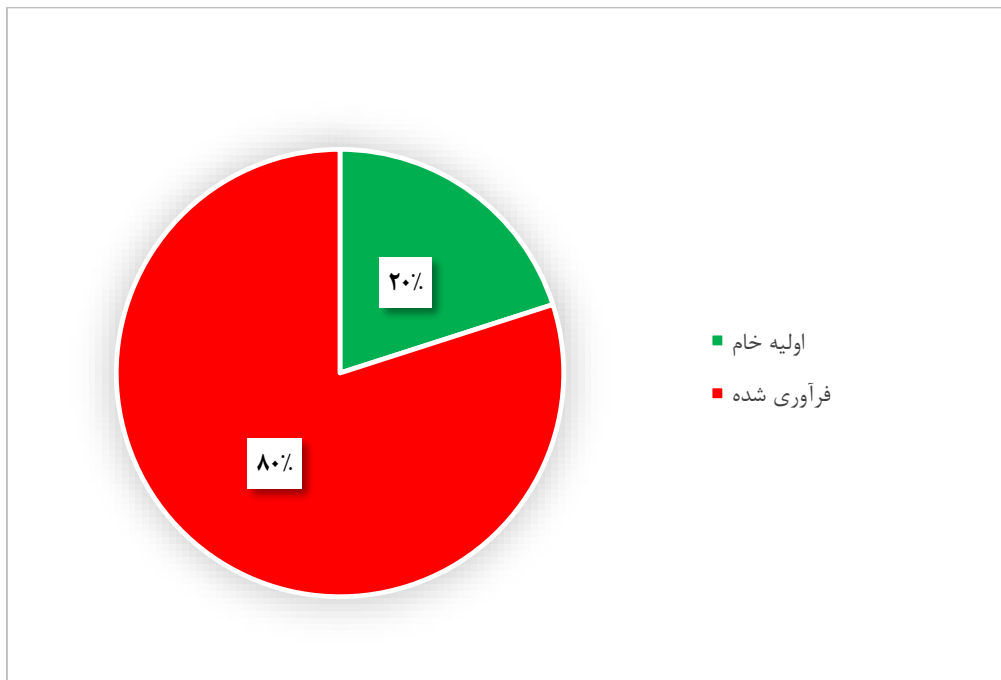

۰.۱	۲.۳۹۵.۳۳۲	بادوام	فرآوری شده
۱.۴۵	۶۳۸.۴۱۹.۸۴۳	بی‌دوام	
۲۳.۹۰	۱۰.۵۱۰.۱۲۰.۳۷۱	عمومی	
۲۶.۶۳	۱۱.۷۱۲.۶۱۳.۹۳۷	خاص	
۱.۰۳	۴۵۲.۷۰۸.۲۱۱	بدون مشخصات	
۵۳.۰۲	۲۳.۳۱۶.۲۵۷.۶۹۴	جمع فرآوری شده	
۶۶.۳۱	۲۹.۱۶۳.۵۳۹.۴۱۵	جمع ارزش واسطه‌ای	
۱.۷۷	۷۸۰.۱۹۸.۵۱۴	سایر	
۱.۷۷	۷۸۰.۱۹۸.۵۱۴	سایر	
۱۰۰.۰۰	۴۳.۹۷۸.۴۵۶.۳۱۷	جمع کل	

نمودارهای ترکیب واردات مصرفی و واسطه‌ای

شکل ۸: ترکیب واردات مصرفی (برحسب دوام)

شکل ۹: ترکیب واردات واسطه‌ای

۳-۳-۱ مهم یافته‌های پژوهش

هدف از انجام این پژوهش، شناسایی حلقه‌های مفقوده در ساختار تولید کشور در سطح کدهای چهاررقمی آیسیک از طریق شناسایی منشأ ساخت اقلام واردات کشور بوده است. این شناسایی بر اساس رهنمودهای سازمان ملل در قالب طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌الملل صورت گرفته است.

اقلام واردات سال ۱۳۹۸ دریافتی از گمرک جمهوری اسلامی ایران در قالب این طبقه‌بندی قرار گرفته و خروجی آن به‌صورت جداول تفصیلی در بخش ضمیمه این گزارش ارائه شده است.

از ۱۷۰ رشته فعالیت تولیدی در سطح کد چهاررقمی آیسیک، مطابق طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی، ۱۲۵ رشته در ذیل یکی از گروه‌های ۲۱ گانه بخش‌های اقتصادی به اسم بخش پ-تولید صنعتی (ساخت) قرار می‌گیرد. شناسایی اقلام واردات نشان داده است که بیشترین اقلام وارداتی در شمول صنعت ساخت رشته فعالیت‌های تولیدی این بخش قرار گرفته‌اند.

بیش از ۸۲ درصد واردات کشور در این سال از منشأ رشته فعالیت‌های بخش تولید صنعتی است که بیش از ۶۴ درصد آن را واردات واسطه‌ای فراوری شده تشکیل می‌دهد. معنایش این است که قسمت اعظم ارزش افزوده در زنجیره ارزش تولید این اقلام در کشورهای صادرکننده ایجاد شده است و تنها عملیات ترکیب یا اتصال این اقلام برای تولید محصول نهایی در کشور انجام می‌گیرد که ارزش افزوده اندکی را ایجاد می‌کند.

حدود ۱۴,۴ درصد از واردات کشور در این سال از منشأ ساخت بخش الف- کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری است که بیش از ۷۰ درصد آن از منشأ ساخت یک رشته از ۲۵ رشته فعالیت‌های تولیدی این بخش به اسم کاشت غلات (به جز برنج)، محصولات حبوبات و دانه‌های روغنی (ISIC= 0111) است. این اقلام با ماهیت واسطه‌ای وارد چرخه نهایی صنایع فراوری تولید شده است.

در مجموع بالغ بر ۹۶ درصد واردات کشور از منشأ رشته فعالیت‌های بخش تولید صنعتی (بخش پ) و بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری (بخش الف) است.

از نظر مفاهیم حساب‌های ملی، از کل واردات کشور در این سال مبلغ ۶,۴ میلیارد دلار (۱۵,۲ درصد کل واردات) دارای ماهیت مصرف نهایی بودند.

ارزش واردات سرمایه‌ای در این سال بالغ بر ۷,۳ میلیارد دلار (۱۶,۷ درصد کل واردات) بوده است.

ارزش واردات واسطه‌ای در این سال بالغ بر ۲۹,۱ میلیارد دلار (۶۶,۳ درصد کل واردات) بوده است که ۷۹ درصد آن به صورت فراوری شده بوده است. حدود ۱,۷ درصد مربوط به سایر موارد نامشخص بوده است.

۳-۴- جمع بندی نهایی

نگرش توسعه صنعتی در کشور

اساسی‌ترین ایراد بر نگرش توسعه صنعتی مبتنی بر واردات و فراوری آنها در مراحل پایانی محصول نهایی این است که کارکرد کل اقتصاد را به واردات وابسته می‌کند و بر شکنندگی اقتصاد می‌افزاید. تا زمانی که زنجیره معیوب تولید کشور بر محور واردات واسطه‌ای فراوری شده- راه‌اندازی خطوط مونتاژ تولید و تولید محصول نهایی برای مصرف در داخل- ادامه داشته باشد، دستیابی به استقلال اقتصادی هدف نشدنی و غیر قابل حصول خواهد بود. این حجم از واردات که به صورت محصولات واسطه‌ای فراوری شده وارد رشته فعالیت‌های تولید کشور می‌شود، مبین این واقعیت است که زنجیره ارزش تولید این نوع محصولات در کشور کامل نیست و عزم جدی برای احیای آنها نیز تاکنون وجود نداشته است.

جایگزینی واردات

کشورهایی که به درجه‌ای از استقلال و توسعه پایدار صنعتی دست یافته‌اند، سیاست صادراتی خود را بر پایه سیاست جایگزینی واردات استوار کرده‌اند. اهمیت سیاست جایگزینی واردات این است که ابتدا از کلیه امکانات بالقوه کشور جهت رونق تولید استفاده کرده و با تکیه به بازار داخلی، تولیدات کشاورزی و صنعتی خود را توسعه داده و به تدریج وارد بازار صادراتی می‌شوند. اتکا به واردات واسطه‌ای و فراوری حلقه‌های پایانی آن برای تولید محصول نهایی روشی است که تاکنون در کشور دنبال شده است. متأسفانه این رشته فعالیت‌های تولیدی

در اهداف صادراتی توفیقی نداشته‌اند و علاوه بر آن نسبت به تحولات بیرونی از نوع تحریم و سایر تکانه‌ها آسیب‌پذیر شده‌اند.

آفت خام‌فروشی و واردات فرآوری شده

از آنجاکه سیاست دولت در بخش صادرات ایجاد محدودیت در خام‌فروشی محصولات به خارج است (زیرا با فراوری آن‌ها می‌توان ارزش افزوده زنجیره تولید را در کشور حفظ کرد)، در بخش واردات هم باید ضمن توجه به زمینه‌های تولید اقلام راهبردی، سیاست خام‌خریدی در برخی از اقلام راهبردی دنبال شود تا عملیات فراوری آنها (حلقه‌های مفقوده) به جهت تولید ارزش افزوده، ایجاد اشتغال پایدار، افزایش تاب‌آوری اقتصاد و توسعه پایدار در کشور توسعه یابد.

شناسایی حلقه‌های مفقوده در زنجیره ارزش

زنجیره ارزش مفقوده تولید را باید در رشته فعالیت‌هایی جستجو کرد که اقلام وارداتی کشور با منشأ ساخت این رشته فعالیت‌های تولیدی و با ماهیت واسطه‌ای فراوری شده وارد کشور می‌شود. از این رو باید سیاست توسعه صنعتی کشور را در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی و تاب‌آوری اقتصادی بیش از پیش مورد بازنگری قرار داد؛ بنابراین بایسته است که در برنامه‌های توسعه پنج‌ساله کشور راهکاری اجرایی مشخص رونق و جهش تولید با اعتنا به یافته این گزارش تدوین شود.

انتخاب در رونق و جهش تولید

اجرای موفق سیاست‌های جدید اعلام شده در خصوص رونق و جهش تولید در گروه انتخاب صحیح رشته فعالیت‌های تولیدی است که نقش مهمی در کاهش آسیب‌پذیری و تاب‌آوری اقتصاد کشور همراه با کاهش ارزیابی دارند. این مهم میسر نخواهد شد مگر با انجام یک بررسی عملی و کارشناسی از نقاط ضعف و قوت زنجیره ارزش در بخش تولیدات کشور.

نکته آخر: تحریم فرصتی برای تحکیم

اگر فرض را بر این بگذاریم که می‌توان از تهدیدها فرصت ساخت، شرایط تحریمی که در چند سال اخیر شدت بیشتری به خود گرفته، بهترین فرصت را نیز در عین حال در اختیار ما قرار داده است تا تحولات ساختاری در بنیان‌های تولیدی کشور را بیش از پیش مورد توجه قرار دهیم. مطالعه پژوهشی حاضر یک گام اولیه در جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت ساختار تولید کشور برداشته است و ۱۷۰ رشته فعالیت تولیدی را در سطح کدهای چهاررقمی از نظر منشأ بودن برای جایگزینی بسیاری از اقلام واردات مورد بررسی قرار داده است؛ به عبارت دیگر، رشته فعالیت‌های تولیدی مهم از نظر تکمیل نبودن زنجیره ارزش تولیدشان شناسایی شده‌اند. شایسته است یافته‌های این گزارش در اختیار سازمان برنامه و بودجه، وزارت صمت و وزارت کشاورزی و سایر دستگاه‌ها

یا وزارتخانه‌های در امر تولید مأموریت دارند، قرار گیرد و اولویت‌های تولیدی خود را بر اساس یافته‌های این گزارش مورد بررسی قرار دهند.

۳-۵- توصیه‌های سیاستی برای ساماندهی ساختار تولید صنعتی در راستای اهداف رونق تولید

- سه گزینه برای تحول ساختار تولید صنعتی را می‌توان متصور بود: (۱) حفظ ساختار تولید موجود (نامطلوب)؛ (۲) تقویت و تحکیم زنجیره ارزش تولید (مطلوب)؛ (۳) حفظ ساختار تولید موجود اما با تعیین تکلیف صادراتی در رشته فعالیت‌هایی که بیشترین واردات از منشأ ساخت آن‌ها است (مطلوب).
- تهیه یک فهرست فرهنگی برای هر یک از رشته فعالیت‌های تولیدی به تفکیک کدهای آیسیک توسط دستگاه‌های ذی‌ربط در امر تولید.
- امکان‌سنجی تکمیل حلقه‌های مفقوده (رونق و جهش تولید) در رشته فعالیت‌ها و تعمیق سیاست جایگزینی واردات بر اساس یافته‌ها و نتایج این گزارش.
- تعیین اهداف خوداتکایی ارزی برای رشته فعالیت‌های تولیدی وابسته به واردات در قالب برنامه‌های پنج ساله توسعه.

۳-۶- پیشنهاد طرح‌های مطالعاتی آتی مرتبط

- بررسی عملکرد تجاری بخش‌های تولید کالایی کشور (به تفکیک کدهای آیسیک) با تأکید بر تراز تجاری و خوداتکایی ارزی.
- بررسی و اندازه‌گیری عملکرد سیاست جایگزینی واردات کشور (به تفکیک کدهای آیسیک) طی دوره‌های برنامه پنج‌ساله توسعه کشور.

منابع

دپارتمان امور اقتصادی و اجتماعی بخش آمار (۱۳۹۶). طبقه‌بندی برحسب رده‌های عمده اقتصادی، ویرایش پنجم، نشریه مرکز آمار ایران، شماره ۵۳، تهران: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌الملل.
طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی تمامی رشته فعالیت‌های اقتصادی (ISIC)، بازنگری چهارم، نشریه مرکز آمار ایران.
داده‌های بخش آمار دپارتمان امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل قابل دسترس در:

<https://unstats.un.org/unsd/classifications/Econ>

United Nations. Statistical Division, & United Nations. Statistical Office. (2006). *Standard International Trade Classification Revision 4* (No. 34). United Nations Publications.

پیوست

[پیوند به جدول تناظرات](#)

[پیوند به جدول تفصیلی آیسیک](#)

[پیوند به جداول منشأ ساخت](#)

[پیوند به جدول حساب‌ها](#)